

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1933.

Första kammaren.

Nr 17.

Lördagen den 4 mars.

Kammaren sammanträdde kl. 11 f. m.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 177, angående kapitalökning för spannmålslagerhusfonden m. m.; och nr 178, angående eftergivande av viss del av kronans fordran för köpeskillingen för försåld kronoegendom.

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet herr *Paulis* motion, nr 255, om rätt för adjunkten vid Vasa realskola i Stockholm Birger Rosén att för erhållande av ålderstillägg tillgodoräkna sig viss tjänstgöring.

Föredrogs och hänvisades till bevillningsutskottet herr *Björnssons* motion, nr 256, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att besluta i fråga om vissa postavgifter.

Föredrogs och hänvisades till jordbruksutskottet den av herr *Gustafsson, Per*, väckta motionen, nr 257, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående distriktsveterinärväsendet.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran bankoutskottets utlåtanden och memorial nr 9, 10 och 12—15, första lagutskottets utlåtanden nr 21—24 samt andra lagutskottets utlåtande nr 12.

Föredrogs andra lagutskottets memorial nr 13, i anledning av remiss från kamrarna av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m.

*Ang. viss
frågas över-
lämnande till
annat utskotts
behandling.*

Detta memorial var så lydande:

»Från kamrarna har till behandling av lagutskott hänvisats Kungl. Maj:ts proposition, nr 103, med förslag till lag om ändrad lydelse av 8 och 9 §§ i lagen den 2 juli 1915 (nr 261) angående anskaffande av hästar och fordon för krigsmaktens ställande på krigsfot (hästutskrivningslagen) m. m.

Genom berörda proposition, som vid gemensamt sammanträde med riksdagens lagutskott den 23 sistlidne februari tilldelats andra lagutskottet, har Kungl. Maj:t, under åberopande av propositionen bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över försvarsärenden, föreslagit riksdagen att *dels* antaga vid propositionen fogat förslag till lag om ändrad lydelse av förutnämnda paragra-

Ang. viss frågas överlämnande till annat utskotts behandling. (Forts.)
fer i hästutskrivningslagen, dels ock bifalla ett förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen därjämte hemställt.

Departementschefens sistnämnda förslag innefattar hemställan, att riksdagen i riksstaten för budgetåret 1933/1934 måtte upptaga ordinarie förslagsanslaget till rese- och traktamentskostnader m. m. för hästuttagningssammansedernas ordförande med oförändrat belopp, 20,000 kronor.

Enär förevarande proposition, såvitt den innefattar förslag till riksdagen att i riksstaten för budgetåret 1933/1934 upptaga visst belopp, enligt utskottets mening icke bör av utskottet handläggas, får utskottet med stöd av 7 § i reglementariska föreskrifter för riksdagen hemställa, att propositionen nr 103, i vad den avser berörda anslagsfråga, måtte av kamrarna överlämnas till annat utskotts behandling.»

Herr förste vice talmannen: Jag får hemställa, herr talman, att kammaren måtte, med bifall till utskottets hemställan, besluta att den kungl. propositionen i ifrågavarande del skall överlämnas till statsutskottet.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt bifölls.

Föredrogs, men bordlades ånyo på flera ledamöters begäran första kammarens första tillfälliga utskotts utlåtande nr 2.

Ang. stämpelavgiften vid köp av fast egendom.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkande nr 12, i anledning av väckta motioner om sänkning av stämpelavgiften vid köp av fast egendom.

I två likalydande, till bevillningsutskottet hänvisade motioner, nr 177 i första kammaren av herrar *Johan August Larsson* och *Pålsson* samt nr 194 i andra kammaren av herr *Johanson* i Hallagården m. fl., hade hemställts, att riksdagen måtte hemställa till Kungl. Maj:t om förslag till sänkning av stämpelavgifter vid köp av fast egendom från nuvarande 1 krona till 60 öre för varje fulla etthundra kronor av egendoms värde samt att stämpelavgiften skulle beräknas efter taxeringsvärdet.

Utskottet hade i det nu föredragna betänkandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I:177 av herrar *Johan August Larsson* och *Pålsson* samt II:194 av herr *Johanson* m. fl., om sänkning av stämpelavgiften vid köp av fast egendom, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Herr Larsson, Johan August: Herr talman! Nästan varje dag få vi nya påminnelser om jordbrukets beklagliga läge och finna hur lantbrukets produktioner sjunka i pris ner till 1913 års nivå eller därunder. Under sådana förhållanden bör det inte väcka någon förvåning, att man på jordbrukarhåll söker minska de avgifter, som fastställts under en högkonjunktur, så att de överensstämmer med det prisläge som nu råder. Så är fallet med den i detta utlåtande behandlade stämpelavgiften. Den är en kristidsskatt, som tillkom under tider av högkonjunktur, och det måste anses vara en lovlig strävan att söka få ner den — det ligger ju i varje människas intresse att söka reglera utgifterna i förhållande till inkomsterna. Det är nu den allmänna meningen, att denna stämpelavgift är för hög. Jag vill som exempel nämna, att när unga människor skola sätta bo, så kommer denna avgift och gör sig obehagligt påmint under de första sex månaderna. Jag har i motionen framhållit det fall att en jordbruksfastighet kommer under administration, vilket nu så ofta sker, och borgensmännen på in-teckningarna tvingas att överta fastig-

Ang. stämpelavgiften vid köp av fast egendom. (Forts.)

heten för de belopp, som de gått i borgen för, för att undvika exekutiv auktion. De tvingas då att betala stämpelavgift, som blir ett plus till de övriga förluster de komma att lida genom att egendomen sjunker undan för undan i pris. Det kan inte anses vara med billighet förenligt, att stämpelavgiften är så pass hög som den är.

Även här i Stockholm och i storstäderna kringgås förordningen på olika sätt, varigenom staten får minskade inkomster och gör förluster, som den kanske skulle undgått, om inte avgiften varit satt så högt från början. Man lär göra på det sättet, att t. ex. fem personer gå upp på ett advokatkontor och bilda en s. k. fastighetsförening, varvid de betala stämpelavgiften en gång. Men det blir också bara en engångskostnad, ty sedan sälja de för eningsbevisen, som aldrig bli stämpelbelagda. Därigenom undandrages staten en inkomst.

Jag skall inte längre uppehålla mig vid frågan om avgiftens storlek, ty jag vet ju, att staten har behov av pengar, men jag kan inte godta utskottets motivering för avslag å det andra yrkandet i motionen eller att låta taxeringsvärdet utgöra norm för stämpelavgiften. Nu är det så, att när köpeskillingen överstiger taxeringsvärdet, beräknas stämpelavgiften på köpeskillingen, under det att, när pendeln svänger om, så att köpeskillingen understiger taxeringsvärdet, det senare lägges till grund för stämpelavgiften. Men om taxeringsvärdet duger som norm vid fallande pristendens, borde det i rättvisans namn göra det även vid stigande. Utskottet borde ha tänkt på att dess ståndpunkt i detta fall inte kan försvaras. Det har heller inte utskottet försökt göra, och utskottet nämner bara, att en fastighet kan ha försetts med nybyggnader under tiden, som medfört en värdeökning. Men det kan också vara fråga om värdeminskningar, skogen kan till exempel vara borta, byggnaderna avbrända och värdet i allmänhet kan ha sjunkit kolossalt. Men det bryr man sig inte om, utan man stämpelbelägger då enligt taxeringsvärdet.

Detta sätt att stämpelbelägga har i många fall mycket obehagliga följder vid köp av fast egendom. Jag kan lämna ett stickprov, som åskådliggör vad man kan råka ut för genom en sådan stämpelbeläggning. En man köpte en mindre industrifastighet med maskiner och inneliggande lager och råmaterial. För alltsammans betalade han 200,000 kronor. Fastigheten var taxerad för 70,000 kronor. Det var för köparen och säljaren likgiltigt, hur mycket som beräknades för själva fastigheten och hur mycket för lager och maskiner. Man kunde bestämma priset till 100,000 eller 150,000, men för att minska stämpelavgiften kom man överens om 70,000, medan lösöre och lager sattes till 130,000. När köpet var avslutat, kom det fram, att säljaren underlåtit att uppge, att byggnaden delvis låg på en plats, som byggnadsnämnden i staden reserverat för en gatureglering. Det blev nödvändigt att riva en del av huset, skorsten och vissa rörgångar bland annat. Köparen visste inte detta i förväg och hade alltså goda skäl att låta köpet gå tillbaka. Detta hade gått lätt för sig, om inte hänsynen till stämpelavgiften lockat honom att sätta köpeskillingen för huset lika med taxeringsvärdet och låta den övriga delen gälla lager och maskiner. Som det nu var, kunde han inte dra sig ur spelet utan att stå där med ett lösöre och lager för 130,000 kronor. Det kunde han inte utan att bli ruinerad, och allt detta berodde på denna paragraf i stämpelförordningen. Utskottet kan inte med heder försvara en sådan ståndpunkt.

En rättvis och klar formulering av förordningen vore att låta stämpelbeläggnings under alla omständigheter ske efter taxeringsvärdet. Taxeringsvärdet fastställes ju av kunniga och erfarna män, delvis utsedda av staten, med omdöme och kännedom om ortens förhållanden, och det sker med ledning

Ang. stämpelavgiften vid köp av fast egendom. (Forts.)
av egendomens avkastning, arrende och uppfattningen hos förståndiga män på orten om vad den kan vara värd.

Jag fick avslag på denna motion i fjol men har kommit tillbaka i år, ty jag anser den innebära ett rättmätigt krav. Ingen kan komma ifrån att om man skall stämpelbelägga efter taxeringsvärdet, då detta är högre än köpeskillingen, så skall man göra det även i motsatta fallet. Det går inte att som utskottet gör hänvisa till att det kan ha skett nybyggnader under mellantiden, ty, som jag sade, kan skogen vara borta och värdet av byggnaderna lägre och fastigheten i sin helhet försämrad. Jag är medveten om, att det inte tjänar någonting till att begära votering, och därför har jag intet yrkande att göra. Jag vill bara uttala en förhoppning, att när den utredning kommer till stånd, som utskottet utlovat, den tar sikte på de saker jag här anfört.

Herr talman, jag har intet yrkande.

Herr **Bürg**: Då den föregående ärade talaren inte gjorde något yrkande, kunde det vara överflödigt att säga något i denna fråga. I anledning av de starka ord herr Larsson använde mot utskottet vill jag dock säga, att bevillningsutskottet är intet alldeles renons på praktiskt och omdömesgillt folk, som kan bedöma sådana här saker. Det har heller inte fallit någon inom utskottet in att ansluta sig till motionärernas yrkande. Detta kan väl ändå betraktas som ett bevis för att den sak som herr Larsson förfäktar inte är så oomtvistlig och solklar som han själv anser. Bara den omständigheten, som herr Larsson påpekar, att man på alla tänkbara sätt söker kringgå de nu gällande bestämmelserna om stämpelavgiftens erläggande, visar att frågan är ganska invecklad. Huruvida man skall lägga enbart taxeringsvärdet till grund för stämpelavgiften eller, som nu är fallet, köpeskillingen i de fall denna överstiger taxeringsvärdet, är också ett problem med många sidor, som allt erfaret folk måste erkänna. Det är ju orimligt att tro, att man under sådana förhållanden råder bot på alla dessa olägenheter bara genom att *sänka* stämpelavgiften enligt motionärernas förslag.

Utskottet säger i sitt betänkande, att i åtskilliga fall kunna de nuvarande bestämmelserna te sig obilliga. Även en bestämmelse som motionären inte påtalat har utskottet anfört, nämligen att enligt nu gällande förordning skall *föregående års* taxering läggas till grund för stämpelavgiftens beräkning. Man kan ju tänka sig jämkningar även där. Men liksom all annan lagstiftning är detta så pass komplicerade saker, att det behöver grundligt synas, om det skall kunna göras något av bestående värde. Utskottet hänvisar till den utredning, som visserligen för ögonblicket icke pågår, men som Kungl. Maj:t gått i författning om att låta verkställa. Utskottet anser inte frågan vara så brådskande, att den inte kan anstå, tills man får tränga till botten av densamma. Denna utskottets ståndpunkt skulle jag tro kammaren i stort sett gillar, även om herr Larsson anser, att bevillningsutskottet inte »med heder» kunnat lägga fram sitt förslag.

Jag hemställer, herr talman, om bifall till utskottets förslag.

Herr **Larsson, Johan August**: Den siste talarens yttrande är ett bevis för hur man ofta kan göra en enkel sak invecklad och en invecklad sak enkel. Från min synpunkt sett är denna sak enkel, från herr Bürgs synpunkt är den invecklad. Här behövs det inte alls några stora utredningar, ty det fordras inte så stort omdöme för att vara på det klara med, att stämpelavgiften bör utgå efter taxeringsvärdet.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande betänkande hemställt.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 15, i anledning av väckt motion om upphävande av 18 kap. 10 § strafflagen m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Herr statsrådet *Schlyter* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner:

nr 179, med förslag till lag om ändrad lydelse av 30 kap. 6 § rättegångsbalken; och

nr 180, angående anslag till bestridande av vissa bidrag till kostnaderna för domsagornas förvaltning.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 16, i anledning av väckt motion angående lagstiftning om straff för utpressning.

Ang. lagstiftning om straff för utpressning.

I en inom andra kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 2, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lundstedt* under återopande av de synpunkter, som han framhållit i en annan av honom inom kammaren väckt motion, betecknad med nr 1, hemställt, att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att synpunkterna i fråga måtte beaktas i den på Kungl. Maj:ts bemyndigande igångsatta utredningen rörande partiella reformer på straffrättens område, såvitt fråga vore om straff för utpressning, samt att lagförslag i ämnet snarast måtte framläggas för riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Jag hann ej att begära ordet redan vid det föregående betänkandet och vill nu i stället i detta sammanhang höja en röst till prisande av det stora intresse och omfattande arbete, som motionären nedlagt på dessa två motioner. Nu finner man ju också, att motionären på förhand av utskottet blivit utlovad bifall till sina framställningar, när de någon gång i annan ordning komma fram till riksdagens bedömande.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, bifölls vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 17, i anledning av väckta motioner om upphävande av andra stycket av 18 kap. 13 § strafflagen.

Om upphävande av den s. k. preventivlagen.

Första lagutskottet hade till behandling förehaft de inom första kammaren väckta, till lagutskott hänvisade motionerna nr 11 av herr *Nerman* och nr 187 av herr *Holmgren*, i vilka motioner hemställts, att riksdagen måtte besluta, att andra stycket av 18 kap. 13 § strafflagen skulle upphävas.

Utskottet hade i det nu förevarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Reservation hade avgivits av herr *Åkerman*, som med instämmande av herrar *Petrén*, *Lindqvist*, *Sjögren*, *Olsson* i Mellerud och *Johnsson* i Kalmar på anförda skäl hemställt, att riksdagen måtte, med avslag å motionen i övrigt, för sin del antaga följande

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

Förslag
till
L a g
om ändrad lydelse av 18 kap. 13 § strafflagen.

Härigenom förordnas, att 18 kap. 13 § strafflagen, sådant detta lagrum lyder enligt lagen den 22 juni 1911 (nr 53 s. 4), skall i nedan angivna del er- hålla följande ändrade lydelse:

Sprider — — — — kommer.

Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde, ändå att gärningen ej är sådan, som i 1 mom. sägs, dömd efter ty där stadgas.

Herr Åkerman: Herr talman, mina herrar! Då det ju är önskvärt, att det under den blivande diskussionen blir så litet utvikingar som möjligt från ämnet, skall jag med herrarnas tillåtelse göra en kort erinran om vad som yrkas i den avgivna reservationen. För att herrarna skola kunna följa med mig ber jag herrarna vara vänliga att slå upp första lagutskottets utlåtande nr 17, första sidan — det står nu sidan 10, men det beror väl på någon hemlighet i tryckeriet, som jag inte känner till. Om herrarna nu äro vänliga och höra på mig litet, så skola ni genast få klart för er, vilken punkt som i dag bör ordas om, och då kanske man kan slippa att få framfört i debatten sådant, som nu strängt taget inte är av något intresse.

Vad vi reseranter begära, är att sista punkten av andra stycket i 18 kap. 13 § strafflagen skall utgå, alltså den del som lyder: »eller under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts, eller meddelar anvisning om sättet för deras användande.» Paragrafen skulle alltså fortfarande innehålla *dels* det första stycket, som skulle vara orört — det är ett gammalt stycke som stått i lagen ända sedan 1864 och som ingen gjort någon anmärkning på; det berördes inte heller av den s. k. preventivlagen av 1910 — och *dels* första punkten av andra stycket, som lyder: »Där någon offentligen utställer eller förevisar föremål, som är avsett för otuktigt bruk eller till att förebygga följder av konsumgånge; eller i skrift, som han utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten till salu utbjuder eller själv eller genom annan till försäljning kringför dylika föremål; varde» etc. Denna bestämmelse skall fortfarande stå kvar enligt reservationen. Det kanske är bra att jag redogjort för saken; det är aldrig trevligt för de herrar som inte äro jurister att höra sådana här juridiska framställningar, men det kan inte hjälpas i detta fall. Vad som alltså är föremål för reseranternas uppmärksamhet och som vi vilja ha ändrat är sista punkten i andra stycket, som endast handlar om den offentliga upplysningen i detta ämne.

På sidan 12 i detta betänkande — det kan kanske vara tjänligt att slå upp även den — är det redogjort för vad som inträffade för några år sedan. Den då sittande socialdemokratiska regeringen — den tredje brantingska — hade låtit utarbета ett förslag till ändring av preventivlagen, ett förslag vars kläm var alldeles lika lydande med den reservation vi här avgivit. Ärendet behand-

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

lades i den för propositioner vanliga ordningen, och även lagrådet hördes därvid. Redogörelsen härför är mycket intressant, ty det bedrövliga läge, vari denna fråga på de sista åren kommit, beror nog just på vad som hände vid den utredningen. En hovrättsjurist, som var tillkallad som medlem av medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, hade också att avge ett utlåtande över propositionen, som var dit remitterad. Han kom då till det resultatet, att lagbestämmelsen inte var till någon fara för det fria ordet. Han skriver ju, som man kunde vänta, försiktigt, men i alla fall kan man inte tolka hans uttalande på annat sätt än att han för sin del ansåg, att det inte var någon fara. Herrarna kunna ju följa med vad här står. Jag skall naturligtvis inte läsa upp allt, ty det skulle vara att i onödan trötta herrarna. Men jag stryker under, vad han säger. »Det synes», yttrar han, »på goda grunder kunna antagas, att en upplysningsverksamhet av den auktoritativa art, varom här vore fråga, skulle kunna så anordnas att den ej behöfde medföra allmän fara för andras förförelse.» Vidare säger han, »skulle denna verksamhet» — nämligen föreläsningar i upplysningssyfte, hållna av kompetenta personer — »knappast kunna befaras bliva ägnad att befordra sedeslöshet». »Det måste därför antagas», fortsätter han, »att upplysningsverksamhet i all den utsträckning, som efter vederbörandes beprövande kan finnas önskvärd för vinnande av det i 27 § av omförmälda lag åsyftade ändamål» — det var den 1918 tillkomna lagen, föranstaltad genom statsmakternas försorg för att bland allmänheten sprida upplysning — »skulle kunna bedrivas utan att råka i konflikt med bestämmelserna i 18 kap. 13 § 2 mom. strafflagen.» Han säger alltså, att den önskvärda upplysningen bör kunna bedrivas utan att råka i konflikt med lagen. Detta yttrande åberopar lagrådet i sitt uttalande, som herrarna återfinna strax efteråt i detta sammanhang.

Under den föregående debatten här i kammaren för några år sedan åberopades detta lagrådets uttalande med mycken iver från borgerligt håll. Man ansåg, att lagrådet härigenom ingått ett slags borgensförbindelse för att det inte skulle komma att anställas några åtal mot folk, som på ett anständigt sätt bedrev upplysningsverksamhet i denna fråga. Den uppfattningen bestreds från vår sida. Och för övrigt anse vi, att lagrådets uttalanden öfverhuvud icke få tagas till intäkt för att domstolspraxis skall gå i en viss riktning.

Nu vill jag också erinra om att ett föregående lagråd längre tillbaka i tiden, då frågan om lagens tillkomst stod på dagordningen, bestämt opponerade sig mot den beskärning av det fria ordet som lagen i sin nuvarande form innebär. Jag har vid mer än ett tillfälle redogjort för detta lagrådets uttalande 1910 och alltid betecknat det som ett stolt exempel på den liberala uppfattningen beträffande tryckfrihet och yttrandefrihet, som då rådde men som beklagligtvis nu inte tyckes råda. Och det är ägnat att välla bekymmer, att det liberala partiet, som förut ansåg sig intaga hedersposten såsom frihetens väktare, nu sviktar på den punkten.

Jag vill också fästa uppmärksamheten på att det är mycket, som hänt på sista åren och som jag tycker ändå skulle kunna influera även på dem, vilka hysa en viss rädsla för missbruk av den frihet, man här avser att medgiva. Jag tycker, att herrarna inte längre skulle behöva vara så tveksamma. De personer, vilka i främsta rummet skulle ägna sig åt den upplysningsverksamhet, som här är avsedd, äro ju landets läkare, och man kan väl ha sådant förtroende för dessa bildade män, att de i diskussioner och föredrag om hithörande saker få antagas komma att iakttaga en lämplig och passande ton. Skulle det sedan vara några andra, som vid ett eller annat tillfälle skulle släppa sig lösa på det här området, kan man väl antaga, att det då sker under

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

sådana former, att ett opassande uppträdande kan erhålla sin tillbörliga näpstr genom tillämpning av det kvarstående momentet i denna lag. Jag vill erinra om att den person, som på sin tid gav upphov till denna olyckliga lagstiftning, blev dömd efter paragrafen, sådan den lydde i sin gamla avfattning. Man tycker därför, att det är högst fatalt, att lagen någonsin kommit till. Det stycke, som det nu är fråga om, är dessutom avfattat i så svävande ordalag, att jag finner det mycket naturligt, att de, som äro intresserade av dessa frågor, inte kunna slå sig till ro med en försäkran, att de nog inte skola bli åtalade och att det nog inte skall bli några ledsamheter, om de söka lägga tillrätta dessa ting. Deras oro är ganska förklarlig. Varför då icke gå dem till mötes och stryka denna kautschukbestämmelse — jag vågar kalla den så utan att vilja vitsa om de föremål, som lagen talar om, ty det är en kautschukbestämmelse med mycket svävande ordalag.

Om herrarna följt med den offentliga diskussionen i denna fråga, skulle herrarna finna, att en mängd borgerliga kvinnor av, som jag tror, i allmänhet ganska konservativ uppfattning, lagt sig mycket ivrigt i selen för denna lagändring, vilken skulle medgiva upplysningsverksamhet. Det är därför underligt, att herrarna här på högerkanten skola vara mera sippa än dessa ärevördiga högermatronor, om jag så får kalla dem. Skulle inte herrarna i dag med hänsyn till allt detta kunna frigöra sig från den efter mitt tycke ganska malplacerade rädslan i denna fråga!

Men det har också hänt mycket annat. Ställningen i världen är väl nu sådan, att man inte precis kan önska, att det skall vara en lång rad av barn i alla familjer. Människorna gå utan arbete och äro förtvivalade. Kan det då vara någon idé att försvåra en upplysning, som kunde verka i någon mån återhållande på denna barnalstring? Jag kan inte förstå att herrarna skola vara rädda för det.

Och slutligen, herrarna veta, att frågan om legalisering av fosterfördrivningen är under uppsegling. Vilja herrarna hellre ha det? Är det inte bättre, att man ställer till så, att man upplyser människorna, så att de slippa komma i sådana situationer, att de råka ut för frestelsen att anordna en abort. Ty då är det så dags! Är det inte bättre, att de lära sig stämma i bäcken?

Jag vet, att motionären kommer att taga till orda vidare i detta ärende, och jag skall därför sluta med att yrka bifall till reservationen.

Herr Borell: Herr talman, mina herrar! I denna mycket omdebatterade fråga skall jag söka fatta mig kort.

De ärade reservanterna hava yrkat, ej på upphävande av hela andra momentet av den ifrågavarande paragrafen i 18 kapitlet strafflagen utan endast av den del därav, som talar om det fall, att någon under sådana förhållanden, att allmän fara för andras förförelse därav kommer, vare sig muntligen eller genom utspridande av skrift söker förleda till användande av föremål, som nu sagts — det vill säga föremål avsett för otuktigt bruk etc. — eller meddelar anvisning om sättet för deras användande. Reservanternas skäl är, att denna bestämmelse skulle utgöra hinder för en i upplysande syfte och i värdiga former bedriven upplysningsverksamhet angående de preventiva medlen och deras användning. Jag kan för min del ej förstå, hur denna myt kan upprätthållas. Det borde vara fullständigt klart för en och var, som objektivt vill bedöma saken, att en sådan upplysningsverksamhet aldrig kan hänföras under rubriken, »att allmän fara för andras förförelse därav kommer». Det finns intet hinder för sådan upplysningsverksamhet, det har sagts av lagrådet, det har uttalats av riksdagen många gånger, och det har därjämte visats av lagtillämpningen, att någon sådan fara som den reservanterna anse

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

föreligga icke förefinnes. Vilken i vällovligt syfte och värdig form hållen upplysningsverksamhet som helst om dessa medel är tillåten och förblir tillåten. Det finns således intet skäl att av skuggrädsla härför yrka på borttagande ur ifrågavarande paragraf av ovannämnda ord. Men tager man bort dem kan man därigenom lämna fritt spelrum för en upplysningsverksamhet, som har allt annat än sådana lovliga tendenser, som jag nu anført.

Herr Åkerman sade, att det hänt så mycket under de senare åren, som borde medföra att de, vilka förut rest motstånd mot denna bestämmelses borttagande, nu hade anledning att ändra åsikt. Ja, det har hänt mycket, men vad som har hänt, talar enligt min mening i fullkomligt motsatt riktning mot vad reservanterna synas mena. Den tilltagande osedligheten och den ökning av de fria förbindelserna, som kan konstateras, gör ju, att man kan hava mera anledning nu än förr att sätta en spärr för en icke lojal verksamhet i ifrågavarande syfte. Jag finner således, att de skäl, herr Åkerman anført, tala för ett aldeles motsatt förfaringssätt än det han förordade.

De två ärade motionärerna ha gått längre än reservanterna. De vilja taga bort hela andra momentet. Således vilja de ha bort även den bestämmelse, som handlar om offentligt utställande eller förevisande av föremål, som äro avsedda för otuktigt bruk eller för att förebygga följderna av konsumgänge eller utbudande till salu i skrift, som man utsprider, eller eljest genom tillkännagivande för allmänheten eller kringförande till försäljning av dylika föremål. Det är väl ändå uppenbart, att denna bestämmelse har medfört, att utbudande och försäljning av ifrågavarande medel hållits i något så när anständiga former och att ett borttagande av den åsyftade bestämmelsen skulle medföra en bestämd fara för att utbudande och försäljning av dylika varor komme att ske i former, som måste väcka anstöt och föargelse.

Som sagt, reservanterna ha ej heller velat gå så långt, och det är egentligen mot dem, jag vänt mig. Jag vet, att herr Holmgren begärt ordet efter mig, och därför skall jag åtminstone för närvarande inte ingå på hans motion. Jag skall inskränka mig till det nu anförda och ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Jag säger i min motion, att det vanliga förhållandet, när man väcker ett förslag av den art, som jag gjort här, är att utskottet gör en mycket intressant historisk utredning av frågan, varefter motionären hastigt och lustigt avlivas. Det har också slagit in till punkt och pricka i det här fallet. Utskottet använder fem, sex rader för sin motivering till avslaget och med en, såvitt jag kan förstå, synnerligen enkel tankegång. Utskottet resonerar så här: eftersom preventivlagen inte lägger hinder i vägen för en lojal upplysningsverksamhet, behöver utskottet inte befatta sig något med att utreda arten av den upplysningsverksamhet, som jag påyrkar i min motion och som preventivlagen förbjuder. Det är ju en mycket anmärkningsvärd logik detta! Man tycker eljest, att det skulle varit anledning att utreda, om den upplysningsverksamhet, som jag i min motion anser önskvärd, inte är en lojal upplysningsverksamhet. Det har utskottet fullständigt underlåtit att göra. Varpå baserar då utskottet sin mening, att en lojal upplysningsverksamhet inte förhindras av preventivlagen? Jo, utskottet åberopar 1930 års första lagutskotts uttalande i detta avseende. Genom detta uttalande, säger utskottet, har frågan kommit i ett nytt läge. Jag skall inte närmare gå in på den saken, eftersom utskottets ärade ordförande nyss gjorde det också, men jag anser mig inte kunna underlåta att ändå något vidröra den sidan av saken.

Det förslag, som statsrådet Nothin 1925 framlade om ändring av preventiv-

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

lagen och som var identiskt med det förslag, som reservanterna i dag framställt, hade ju granskats av lagrådet, och det är på denna lagrådets granskning som nu lagutskottet grundar sin mening, att frågan har kommit i ett nytt läge. Lagrådet kom nämligen till det resultatet, att det inte var nödvändigt med denna lagändring utan att man redan med lagens nuvarande formulering skulle ha möjlighet att få den upplysningsverksamhet, »varom fråga var», såsom det säges, och att den sålunda inte skulle stå i strid med preventivlagen i dess nuvarande formulering. Om man nu försöker bilda sig ett om-döme, huruvida man kan vara tillfredsställd med detta lagrådets uttalande, så måste man taga reda på vad det är för upplysningsverksamhet som enligt lagrådets och lagutskottets mening inte står i strid med preventivlagen i dess nuvarande formulering. Lagrådet grundade på sin tid sin mening om den saken bland annat på hovrättsrådet Renströms uttalande i hans egenskap av medicinalstyrelsens juridiska expert, och man får genom detta veta, att tankegången är ungefär följande: *Ifall* en ingående undersökning skulle komma att visa, att det är *önskvärt*, att också mekaniskt verkande preventivmedel få omnämnas vid den undervisning om smittosamma könssjukdomar, som 1918 års lag äsyftar, så torde man kunna *antaga*, att denna *skulle kunna* ordnas på sådant sätt, att inte allmän fara för andras förförelse blir följden, och att den således inte skulle bli straffbar enligt lagen. Undervisningen skulle vidare, sedan alla dessa villkor till äventyrs ha blivit uppfyllda, hållas av av staten kontrollerade personer. Föredragen, som skulle hållas, eller skriften skulle rätta sig efter den ort, där de höllos eller där upplysningsskriften spriddes. Hur skall en sådan skrift inom parentes kunna vara tillgänglig i bokhandeln, om den skall vara avfattad efter viss ords speciella behov? Slutligen skulle denna upplysningsverksamhet bedrivas *uteslutande i syfte att förebygga utbredande av könssjukdomar*. Så står det till med yttrande och tryckfriheten i sexuella frågor i Sverige! Det är ju storartade möjligheter till upplysningsverksamhet, som lagen alltså enligt lagrådets och lagutskottets mening medger. När nu lagrådet avstyrkte den föreslagna lagändringen, alltså densamma, som reservanterna i dag föreslå, var det visst inte av det skälet, att lagrådet ansåg ändringar obehövligen för att man skulle kunna få en tillfredsställande upplysningsverksamhet, utan det viktigaste skälet var, som man ser på sid. 13 i utskottets utlåtande, att om man tog bort de där bestämmelserna, som hindra upplysningsverksamheten, så skulle man kunna lämna fältet öppet för en icke auktoritativ och måhända till syfte och form tvivelaktig upplysningsverksamhet, som kunde antagas medföra risk för sedslöshetens befrämjande, särskilt bland ungdomen. Ja, orsaken till motståndet mot borttagandet av de inskränkningar i svenska folkets yttrande- och tryckfrihet, som lagen innebär, liksom också anledningen till att lagen överhuvud kom till stånd, var ju rädslan för upplysning om preventivmedel såsom *antikonceptionella* medel, såsom medel att hindra befruktning.

Lagutskottets ärade ordförande hänvisade i sitt anförande nyss till det utmärkta yttrande, som 1910, då lagfrågan var före, och lagen antogs, avgavs av några framstående svenska jurister, och han uttalade sin beundran för den vidsynta hållning, som de då hade ådagalagt. Det vill jag för min del också göra, och jag tycker, att detta yttrande, som härstammar från dåvarande justitierådet Marks von Würtemberg, dåvarande justitierådet Petrén och dåvarande regeringsrådet Wall, är av den art, att kammaren kunde ha gott av att höra det en gång till. Jag skall därför be att få läsa upp det. Efter att ha framhållit några mindre betänkligheter mot lagen fortsätta de:

»Långt viktigare äro emellertid de principiella betänkligheter, som låta sig anföras mot att över huvud belägga med straff sådana framställningar

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

rörande preventivmedel, som icke i strafflagens mening såra tukt och sedlighet.» Ty det är ju så — jag ber er påminna er detta — att enligt den lag, som man nu föreslår böra avskaffas, äro dylika framställningar straffbara med böter och fängelse, *även om de inte såra tukt och sedlighet*. Så fortsätta juristerna: »Det borde knappt behöva framhållas, att spörsmålet härom ingalunda sammanfaller med frågan om dessa medels skadlighet ur samhällets synpunkt. Det betraktas i vår tid icke såsom en statens sak att undertrycka varje mening, vars spridande anses stå i strid med samhällets bästa. Historiens lärdomar hava tillräckligt ådagalagt de sorgliga konsekvenserna av en sådan uppfattning rörande samhällsmaktens uppgift. I varje tidevarv, men framför allt i en brytningstid sådan som den nuvarande, måste det inträffa, att uppfattningen om vad som länder till enskilt och allmänt väl till den grad skiftar, att meningar, som omfattas av vissa samhällsmedlemmar eller samhällsgrupper, av andra betraktas såsom i högsta grad fördärliga. Skulle dessa meningar taga sig uttryck i handlingar, som staten ansett sig kunna och böra i lag förbjuda, eller i uppeggande till dylika handlingar, måste samhället, så vida det skall fylla sin uppgift att upprätthålla rättstillståndet, inskrida med straff eller andra tvångsmedel. Men i övrigt bör enligt nutida, på dyrköpt erfarenhet grundad uppfattning staten i det längsta möjliga avhålla sig från ingripande mot den, som på ett till formen oantastligt sätt vill verka för sina meningars spridande eller genomförande. Från en dylik utgångspunkt kan det icke vara riktigt att genom straffbud söka fullständigt utesluta preventivmedlen från den offentliga diskussionens område. Envar, som i någon mån sysselsatt sig med de nationalekonomiska befolkningsspörsmålen och därmed sammanhängande sociala frågor, vet, att spörsmålet om önskvärdheten av folkökning ingalunda hör till de samhällsproblem, som en gång för alla vunnit en enkel, oemotsäglich lösning; och skulle han hava bildat sig en än så bestämd mening rörande de ekonomiska, sociala eller politiska vådorna av nativitetens avsiktliga begränsande, så vore därifrån ett stort och måhända ödesdigert steg till den ståndpunkten, att varje offentligt uttalande till förmån för preventivmedel borde förbjudas och straffas.»

Den kultur och vidsynthet, varom dessa yttranden vittna, ha blivit alltför sällsynta i våra dagar, alltför sällsynta i denna kammare. År 1910, då de bestämmelser i preventivlagen, om vilkas upphävande jag motionerat, lagfästes, var uppfattningen att det är osedligt och moraliskt förkastligt att använda medel för att förhindra befruktning ganska allmän, och lagen tillkom, såsom vittnas i akterna här, just för att förhindra ett sådant användande av preventivmedel för att hindra befruktning. När man vet detta, är det rätt underligt att iakttaga, hur lagen är formulerad. Den är formulerad på det sättet, att där står, att det endast är upplysningsverksamhet om »föremåls» begagnande för preventivt bruk som faller under lagen och är straffbar. Av alla, som vilja försvara lagen, har detta uttytts så, att upplysningsverksamhet om till exempel kemiska ämnen, om lösningar, om desinfektionsmedel, använda av kvinnor för att förhindra befruktning, inte skulle vara straffbar enligt lagen. Nu förefaller det åtminstone mig, som om de där juristernas uppfattning om vad uttrycket »föremål» innebär vore ganska tvivelaktigt. »Föremål» är således inte varje materiellt substrat, utan för att någonting skall kunna kallas »föremål» tycks det vara meningen, att det skall befinna sig i ett visst aggregationstillstånd — i fast aggregationstillstånd, men inte i något annat. Således torde enligt den uppfattningen exempelvis *solen* inte vara ett föremål, eftersom den befinner sig i gasform — men *månen* är ett föremål! Nu kan det hända, att därpå svaras, att varken solen eller månen äro föremål,

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

utan för att något skall vara föremål kräves, att det skall vara tillräckligt litet — det är ju möjligt, att det säges så.

Jag skulle vilja påpeka en annan konsekvens av detta. För att hindra konception (befruktning) användas ganska mycket s. k. vaginal-suppositorier, ett slags stolpiller, som införas i kvinnans könsdelar i fast form — således ett föremål. Men när det varit där en stund, är det inte ett föremål längre. Då har det smält, och det är i detta smälta tillstånd som det utövar sin dödande verkan på spermatozoerna. Är det tillåtligt att bedriva upplysningsverksamhet om dessa vaginal-suppositorier? De äro föremål, men det är inte i egenkap av föremål de utöva sin antikonceptionella verkan, utan den inträder sedan de upphört att vara föremål.

En del sådana svårigheter möta här. Man frågar sig: när denna lagbestämelse nu är så otillfredsställande ur formell synpunkt, att enligt dess försvarare endast upplysningsverksamhet om *vissa medel* för hindrande av befruktning faller under lagen, under det att det är *allt* hindrande av befruktning, som dess försvarare avse — hur kommer det sig då att de försvara lagen och inte vilja ha den ändrad? Det förefaller mig som om det skulle bero därpå, att de inte våga skärpa lagen, så att dessa desinfektionsmedel komma med under densamma, ty följden därav skulle bli, att den upplysningsverksamhet, som för närvarande och sedan länge bedrivs bland de värnpliktiga i detta avseende, inte skulle kunna utövas. Det lär ju nämligen vara så, att de värnpliktiga få order att, sedan de umgåtts med prostituerade, tvätta sina könsdelar med desinficerande vätskor. Denna upplysningsverksamhet skulle inte kunna äga rum, ifall också sådana vätskor vore inbegripna i lagen. Såvitt jag kan förstå, är detta den egentliga orsaken till att man på det sättet låter ordet »föremål» stå. Det anses sålunda vara tillåtligt enligt lagen, det överensstämmer med moral och sedlighet att ge de värnpliktiga de upplysningar, som behövas för att de utan större risk skola kunna gå till prostituerade. Men det anses vara osedligt att sprida upplysning bland till exempel de kriminella och mindervärdiga elementen i samhället om möjligheten att förhindra barnalstring. Det anses vara omoraliskt, ehuru det är av mycket stor betydelse för samhället.

Sedan 1910, då denna lag stiftades, har uppfattningen om det moraliska eller icke moraliska i bruket av preventiva medel för att hindra befruktning i hög grad förändrats bland den svenska allmänheten i stort sett, och det sammanhänger med många omständigheter. Det sammanhänger bland annat med att insikten om nödvändigheten att göra något för rasförbättring och att förhindra rasförsämring har trängt igenom och att man förstår, att man inte kan reda sig i den kampen utan ett vidsträckt bruk av preventivmedel och utan en vidsträckt upplysningsverksamhet om dessa. Det sammanhänger vidare med de förändrade ekonomiska förhållandena, som göra, att det inte finnes möjlighet för ungt folk att gifta sig, om de inte använda preventiva medel. Det vore ju eljest i de allra flesta fall fullständigt uteslutet nu för tiden, och det är väl också något som i hög grad ligger i samhällets intresse, att ge folk tillfälle att i unga år ingå allvarliga kärleksförbindelser i stället för att springa till prostituerade, vilket man tycks anse vara mindre omoraliskt.

Det är ju många sådana där synpunkter, som göra, att den, som har tänkt sig in i dessa frågor, ovillkorligen måste intaga en annan ståndpunkt, än lagutskottet här har gjort. Man kan inte vara utan en upplysningsverksamhet om preventiva medel, om man allvarligt vill sträva efter en förbättring av den svenska folkstammen. Det går inte. Man kan inte vara utan upplysningsverksamhet om preventiva medel såsom hindrande barnalstring, ifall man vill sträva efter ett höjande av hygienien i vårt land, efter ett höjande av hygienien

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

bland barnen, efter en minskning av barnadödligheten. Det går inte. Numera är det en stor del hustrur, som har förvärvsarbete. Hur skola de kunna bibehålla det, om de skola ha en barnskara på tio, tolv, femton barn? Det är helt enkelt inte möjligt. Om man vill tänka sig in i detta, förstår man, att det är absolut oundgängligt, att det i stor utsträckning användes preventiva medel inom äktenskapen i vårt land, och så är ju också fallet.

Emellertid står utskottet tydligen alltjämt på den ståndpunkten, att det är osedligt att använda preventiva medel, och ändå användas ju preventiva medel av så gott som alla människor i äktenskapet. Det är inte bara om preventiva föremål, som upplysningsverksamhet här förbjöds, utan om alla preventiva åtgärder, alla preventiva möjligheter. Men det kan väl inte anses vara mera osedligt att använda preventiva föremål än att använda preventiva vätskor eller preventiva åtgärder? Upplysningsverksamhet om dessa båda senare saker är enligt utskottet tillåten. Utskottet har inte på minsta sätt uttryckt någon önskan att den skulle förbjudas.

Jag frågar mig: hur många av denna kammares medlemmar finnes det, som inte begagnat preventiva medel eller preventiva åtgärder? Finns det någon enda, som inte gjort det? Såvida mannens och hustruns könsorgan äro friska, få de helt enkelt ett barn om året, därest de inte vidtaga åtgärder för att förhindra det. Det är ju ett axiom, det förstår var och en, som tänker på det. Det ena sättet att förhindra barnalstring är väl inte mindre sedligt än det andra? Skillnaden är den, att det ena sättet är mera *skadligt* än det andra, och det är just det, som gör det så viktigt med en upplysningsverksamhet, som kan lära folk, hur de utan skada för sin egen hälsa, utan skada för viktiga intressen ändock skola åstadkomma det resultat, som är absolut nödvändigt, nämligen att inte ha för många barn.

Genom att inte sådan upplysningsverksamhet existerar hos oss uppkommer det massor av olycka inom äktenskapet, för makarnas hälsa o. s. v. Det där känner ju var och en till, som har något att göra med sådana saker, och alltsammans beror på bristande kunskap. Det anses vara en tillfredsställande moralisk synpunkt, att upplysning lämnas om hur unga män, som gå till prostituerade, skola bära sig åt för att inte bli smittade — detta svineri, som väl ingen kan anse på minsta sätt vara värt uppmuntran. Men det är omoraliskt och förkastligt och straffas med böter eller fängelse att upplysa unga människor om bruket av preventiva medel, vilket är förutsättningen för att de skola kunna gifta sig.

Enligt utskottets mening är det osedligt och straffbart att arbeta för att upplysning sprides bland samhällets asociala bottenlager om möjligheten att förhindra den barnproduktion av dessa mindervärdiga individer, som är ödesdiger för samhället. Det straffas med fängelse. Och dock är det det enda sätt, som står samhället till buds för att skydda sig mot en försämring av rasen. Det är osedligt och straffas av lagen att upplysa arbetarhustrurna, hur de skola bära sig åt för att inte få ett barn om året, för att kunna ha ett snyggt hem, för att kunna få behålla friska och välartade barn i stället för en stor barnskara under dåliga förhållanden, med stor dödlighet och med värdslösad uppfostran. En sådan upplysningsverksamhet kallar utskottet en icke »lojal» upplysningsverksamhet.

Utskottets hållning är enligt min mening alldeles ohållbar. Jag frågar er, mina herrar, hur ställa sig kvinnorna? Utskottets ärade ordförande har redan sagt litet om den saken. Det är ändå kvinnorna som det närmast gäller här. Härnäst höll Fredrika Bremer-förbundet, som väl alla torde veta inte är en förening av osedliga eller moraliskt lågt stående kvinnor, ett möte här i Stockholm i denna fråga. Vid det mötet framkom inte något som helst ytt-

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

rande, som kunde antyda, att inte bland alla dessa kvinnor fullkomlig enighet rådde om nödvändigheten av en sådan upplysningsverksamhet angående bruket av preventiva medel för att hindra havandeskap, som här föreslås av motionärerna. I stället uppträdde en högerkvinna, professorskan Théel, vilken, om jag inte misstager mig, sedan länge representerar högern i Stockholms stadsfullmäktige, och pläderade kraftigt för att det skulle inrättas offentliga byråer för sexuell upplysning, inte *bara* om preventiva medel, men *också* om preventiva medel, vilken verksamhet enligt hennes mening borde understödjas av stat och kommun. Uttalandena vid detta möte representera, tror jag, ganska väl den allmänna meningen bland kvinnorna, och den som känner till saken vet nog, att så tänker en alldeles övervägande del av hela kvinnokönet. De ansvarskännande kvinnorna, som ha tänkt sig in i detta och som ha erfarenhet av socialt arbete, äro fullständigt överens med motionärerna och reservanterna om nödvändigheten att ur lagen ta bort dessa straffbestämmelser, som omöjliggöra upplysning om preventiva medel ur synpunkten av havandeskapets förhindrande.

Var tro ni, mina herrar, att ni ha ungdomen? Här har talats om ungdomens sedliga förvildning. Jag har inte kunnat iakttaga någon sedlig förvildning bland ungdomen. Det tror jag är en fullkomlig synvilla. Det är mycket fina och präktiga ungdomar vi ha. Jag har mycket att göra med ungdomen. Jag har ungefär sextio unga människor, som jag kontinuerligt undervisar, och jag känner väl till, hurudan ungdomen är. Det talas om att ungdomen skulle fara illa av upplysning om saker, sådana som dem vi nu tala om. Varför far då inte den medicinska ungdomen illa, som fritt får höra talas om allt i denna väg? Jag kan inte finna, att den medicinska ungdomen är på minsta sätt moraliskt mindervärdig eller för ett sämre leverne än annan ungdom. Det är alldeles misstag att tro, att kunskap i dessa ämnen verkar demoraliserande. Det är i stället *smusslet*, som verkar demoraliserande.

Det är bra sorgligt, att denna fråga skall ha blivit en politisk fråga. Man kan ju se det, eftersom alla högermännen stå på ena sidan och socialdemokraterna — till sin heder — på den andra sidan. Jag betvivlar inte alls, att motiven för dem, som här vilja avslå motionerna, äro vackra och hedervärda, men ack, hur kortsynt! Hur liten kontakt med verkligheten och livet ha inte dessa herrar! Ifall ni hade tillfälle att få en liten inblick i människoöden och såge, vilka massor av olycka bristen på upplysning i dessa avseenden medför, skulle ni inte rösta som ni göra. Den värsta av dessa olyckor är ju som herr Åkerman för en stund sedan påpekade, fosterfördrivningen. Ingen människa, som bryr sig om att ett ögonblick tänka på detta, kan väl undgå att inse, att orsaken till att fosterfördrivningen som en epidemi sprider sig över samhället till mycket stor del ligger i den bristande upplysningen om preventiva medel till förhindrande av havandeskap. Det är underligt, att ni vilja taga på er ett sådant ansvar, mina herrar!

En omfattande upplysningsverksamhet om lämpliga medel för undvikande av havandeskap, bedriven genom statens och kommunens försorg, är enligt min mening för samhället av utomordentligt värde. Jag skulle vilja säga, att det i mänsklighetens nuvarande utvecklingsskede ur samhällsnyttans och den allmänna moralens synpunkt är absolut oundgängligt. Skall det vara så svårt att inse detta? Skall det behövas, att en generation vittrar ned och en ny kommer i stället, för att få en ändring i detta förhållande?

Ja, herr talman, jag skall ej, åtminstone inte för närvarande, upptaga tiden längre utan vill komma till yrkandet. Det yrkande, som reservanterna här ha framställt, överensstämmer inte i allo med det, som i motionerna har framförts, men jag har ingenting emot att förena mig i reservanternas yrkande. Därmed

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

vinnes just precis vad jag avsett att vinna, nämligen möjlighet till den för samhället oundgängliga upplysningsverksamhet, som nu är förbjuden. Där- emot vill jag inte gärna förena mig med reservanternas motivering, ty den tar uteslutande sikte på upplysningsverksamhet till förhindrande av smittosamma sjukdomars spridande. Denna är, som jag framhållit i min motion, i den här saken av ganska underordnad betydelse. Det anses också, som herr Borell nyss framhöll och som från samma sida framhållits mångfaldiga gånger förut, att man med lagens nuvarande formulering åtminstone kan åstadkomma en nödtorftig upplysningsverksamhet i den riktningen. Därför skulle jag för min del vilja yrka bifall till reservanternas hemställan med uteslutande av motiveringen, men jag kommer naturligtvis, om så påfordras, i huvudvoterin- gen att rösta för reservationen utan någon förändring.

I herr Holmgrens anförande instämde herrar *Oscar Olsson, Branting, Wil- helm Björck, Pauli, Nils Andersson* och *Aström*, herr *förste vice talmannen* samt herrar *Linder* och *Petrén*.

Herr Nerman: Herr talman! Som motionär borde jag ju haft rätt att säga några ord här, men sedan herr Holmgren i sin motion skrivit och här talat med vetenskapsmannens rika kunskap och med den moderna kulturmän- skans varma känsla för sina medmänniskor, kan jag inte göra annat än i allo instämma i hans synpunkter. Jag ber även att få instämma i hans yrkande.

Herr Bismark: Herr talman! Då jag åhörde professor Holmgrens anfö- rande här, kunde jag inte undgå att göra den reflexionen, att han hela tiden talade om saker, som icke äro relevanta. Vad det här är fråga om är, huru- vida man skall förbjuda en upplysningsverksamhet, som kan medföra all- män fara för andras förförelse. Det är det som är frågan. Det är villkoret för att lagen skall drabba den, som har drivit propaganda av denna art.

Herr Holmgren är ju själv läkare, och jag föreställer mig, att även om han i sin praktik på rationellt sätt handhar bakterier, som äro smittoförande, är han icke benägen att låta dem sprida sig, så att de medföra fara för epidemi. Utskottet har frågat sig: är det verkligen så svårt för en läkare att bedriva en upplysningsverksamhet, som icke medför allmän fara för andras förfö- relse? Åtskilliga läkare ha försökt det. Professor Almkvist skrev en allde- les utmärkt upplysningsskrift för sjömän. Jag tror han anmälde sig själv till åtal för det. Men ingen förnuftig människa läste den boken utan att finna, att det var en utmärkt bok. Den var fullständigt på sin plats. Jag tvivlar på att någon åklagare skulle kommit på den idén att åtala författaren, och han blev inte heller åtalad, naturligt nog. Herr Holmgren hoppar helt och hållet över detta. Vad vi i utskottet velat skydda samhället emot är en ove- derhäftig propaganda, som man verkligen kan antaga kommer till stånd, ifall man släpper detta lagrum. Man har alla dessa, som driva fabrikation av de artiklar, som användas. Man kan t. ex. tänka sig, att dessa — jag riktar mig nu emot motionären — skulle anordna försäljning vid dansbanor och hålla föredrag, där de upplyste om hur enkelt och ofarligt det är med lösa könsförbindelser, och sådant har ju utskottet velat förhindra genom att bi- behålla första momentet av andra stycket.

Men så komma vi till andra momentet, som utskottet även vill ha kvar. Även där kan man tänka sig ganska otrevliga saker. Man kan tänka sig in- struktionskurser för unga flickor om hur de skola kunna undvika havande- skap. Kan det verkligen vara lämpligt, att sådant skulle få äga rum utan att man kunde göra någonting för att förhindra det? Denna preventivlag,

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

som det talats så mycket om, har under sin tillvaro ej gjort annat än förhindrat de värsta formerna av propaganda för de preventiva artiklarna. Det är min uppfattning, att den ej gjort något annat. Den har icke förhindrat en värdig upplysningsverksamhet. Den hindrar icke upprättandet av byråer för sexuell upplysning, förutsatt att de handhavas av personer med ömdöme och känsla för sina medmänniskor. Den hindrar icke utgivandet av skrifter, som i värdig form meddela den upplysning, som kan behövas, och jag vill säga beträffande herr Holmgrens rasbiologiska funderingar här i motionen, att jag tror, att de element, som det närmast skulle vara önskvärt att träffa med en upplysning, äro fullkomligt immuna mot sådan upplysning, och i varje fall kräves det ett individuellt ingripande mot dem, d. v. s. en upplysning, som riktar sig till dem personligen, och icke endast några broschyrer, som skickas ut i marknaden. Den individuella påverkningen av folk i det syfte, som herr Holmgren här vill främja, är ej förbjuden och icke heller den generella, som jag förut sagt, om det sker i en värdig form. Under sådana förhållanden är det så, att allt vad herr Holmgren sagt om hyckleri bland dem, som vilja ha kvar denna lag, faller fullkomligt till marken. Det är inget hyckleri. Vi veta mycket väl, att preventivmedel användas i stor utsträckning, och jag går så långt, att jag anser det önskligt, att i vissa fall så sker. Jag delar fullkomligt herr Holmgrens synpunkter på att det vore önskvärt, att dessa kriminella familjer, drinkarfamiljer o. s. v. inskränkte sin barnalstring i allra största utsträckning. På den punkten finnes ingen meningskiljaktighet. Här är, som sagt, endast fråga om att avvärja de mest stötande formerna av en propaganda i denna riktning, och jag delar icke herr Holmgrens mening, att man skulle vinna samma mål även med endast första momentet av 13 § i 18 kap., där det stadgas: Lag samma vare, om man genom annan gärning sårar tukt och sedlighet, så att allmän förargelse eller fara för andras förförelse därav kommer. En upplysningsverksamhet av detta slag, som bedrivs bland ungdomen, bland t. ex. konfirmander, behöver icke i och för sig såra tukt och sedlighet, men kan innebära fara för förförelse. Under de år, som preventivlagen varit i verksamhet, har den ej ofta kommit i tillämpning. En diskret försäljning av de artiklar, som det här är fråga om, förekommer ju, som vi veta, allmänt. Men det är endast de mest stötande formerna därav, som ha förhindrats. Och jag är övertygad, att i fortsättningen kommer det att ske på samma sätt. Jag förstår icke herr Holmgrens bekymmer för detta. Skall ej en läkare kunna skriva en bok, som icke medför allmän fara för andras förförelse? Han bör väl i alla fall, när han skriver en sådan broschyr, besinna sitt ansvar, så att det icke leder till ett sådant resultat.

Herr Holmgren har här uttryckt sin stora tilltro till den moderna ungdomen, och jag finner därav, att herr Holmgren har den uppfattningen att det sedliga tillståndet bland ungdomen kan försämrast. Jag trodde nästan, att han hade den uppfattningen, att det sedliga tillståndet bland ungdomen var så dåligt, att det vore alldeles lönlöst att skydda dem mot den förförelse, som kan uppkomma genom propaganda av denna art.

Ja, herr talman, jag vill ej upptaga tiden längre. Jag skall be att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr Holmgren: Herr talman! Herr Bismark började med att säga, att allt vad jag sagt var irrelevant och icke hade att göra med denna sak, rätt besett. Det tror jag inte riktigt kan upprätthållas. Herr Bismark ansåg, att jag alldeles glömt bort, att här är fråga endast om upplysningsverksamhet, som medför allmän fara för andras förförelse, och att den upplysningsverk-

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

samhet om bruket av de preventiva medlen till förhindrande av befruktning, som jag hade önskat, inte alls föll under denna rubrik, således inte kunde anses medföra fara för allmän förförelse. Herr Bismark tycks sålunda ha den uppfattningen, att det enligt nu gällande lag vore fullkomligt tillåtet att upprätta upplysningsbyråer för sexuell upplysning, vilka byråer då också kunde meddela i största möjliga omfattning råd och anvisningar om hur havandeskap skall förhindras genom användande av föremål för antikonceptionellt bruk. Det är väl något ganska underligt. Herr Bismark framhöll också, att här är det den individuella påverkan, som det är fråga om, och den faller inte under lagen. Om man ser efter i första lagutskottets utlåtande nr 11 till 1930 års riksdag, så står det där: Någon fordran på handlingens offentlighet är icke uppställd. Således är det, såvitt jag förstår, på det sättet, att enligt lagen skulle det vara straffbart, om man organiserade en byrå med sköterskor, som ginga omkring i hemmen och agiterade för bruket av preventiva medel till förhindrande av befruktning. Herr Bismark anser detta tillåtligt, och jag ber att få taga fasta på hans yttrande, att han anser att det är så. Jag vill också taga fasta på herr Bismarks yttrande, att han själv och lagutskottets majoritet äro fullt på det klara med att det är ytterst önskvärt, att man sprider upplysning om och agiterar för bruket av antikonceptionella medel. Man skulle eljest inte tro det, när man läser utskottet, då det, sedan det har sagt, att lojal upplysningsverksamhet är tillåten enligt lagen, fortsätter: »Vid sådant förhållande saknar utskottet anledning bemöta vissa i herr Holmgrens motion framförda synpunkter angående önskvärheten av preventivmedels användning till undvikande av barnalstring.» Varför skall herr Bismark bemöta det, när han har samma uppfattning? Det förefaller mig ganska egendomligt. Det hade väl varit skäl att säga, att också sådan upplysningsverksamhet anser utskottet vara mycket önskvärd och kan gå för sig enligt lagen. Det har utskottet underlåtit, och som jag tror, med mycket goda skäl, emedan utskottet säkerligen icke menat så.

Sedan säger herr Bismark om mina synpunkter på behovet av upplysningsverksamhet till förhindrande av barnalstring ur rasbiologisk synpunkt, att det kan ju vara mycket välmenande men mycket opraktiskt redan av det skälet, att de folkelement, som man här skulle ha att göra med, äro mycket opåverkbara. Ja, det är fullkomligt riktigt. Det är till stor del slöa element, som icke alls påverkas av att läkare utge skrifter, som herr Bismark sade redan nu är tillåtet. Jag vet mycket väl, att det går för sig för läkare att utge skrifter utan att komma i fängelse, fast det står i lagen, att de borde komma i fängelse, men jag har icke heller tänkt mig, att upplysningsverksamheten bland de mindervärdiga elementen i samhället skulle gå så till, att man höll föredrag, som ingen kom till, och utgav skrifter, som ingen läste, utan jag har just i min motion talat om hur det skulle gå till, nämligen genom personlig påverkan av lämpliga kvinnliga arbetskrafter i dessa förfallna hem. Jag tror ej, att herr Bismark har rätt i att man icke kan åstadkomma mycket på den vägen. Man skulle kunna åstadkomma mycket genom påverkan på *hustrurna*, och det är dem det är fråga om. Det är *hustrurna*, som det alltid gäller, då det är fråga om upplysningsverksamhet för att förhindra havandeskap. Det ha männen ej något med att göra. Förhindrande av havandeskap med männens biträde är ingenting alls att räkna med, utan det är kvinnorna, som åtgärderna skola avse. Säkerligen skulle man på det viset kunna åstadkomma mycket gott. Om det verkligen vore så, som herr Bismark säger, så skulle man, när man hör, hur han talar, tro, att allt slags upplysningsverksamhet i fråga om preventivmedlen, också i fråga om preventiva föremåls bruk i antikonceptionellt syfte, vore tillåtet enligt lagen, trots

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

att det står precis på pricken motsatsen i lagen. Men om det vore som herr Bissmark säger, vore det ju intet att tala om här. Det är ganska underligt, att det skall behöva vara så olika uppfattning om denna sak, så att jämt och ständigt, så fort denna fråga återkommer, man får höra, att fast det står så i lagen, betyder det icke, att den skall tillämpas på det sättet. Jag kan inte inse, även efter herr Bissmarks anförande, annat än att alla, som vilja få någon rätsida på detta, måste hålla på att ur lagen avlägsnas de uttryckliga bestämmelserna mot upplysningsverksamhet, som rör preventivmedlens bruk. Det är ju så tydligt. Hela lagens formulering är sådan, att den anger en moralisk avsky för användningen av preventiva medel. Det framgår av dess ordalydelse.

Herr talman, jag vidhåller mitt yrkande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen jämlikt därunder förekomna yrkanden propositioner, först på bifall till vad utskottet i det nu föredragna utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den hemställan, som gjorts i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Akerman* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad första lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 17, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles den hemställan, som gjorts i den vid utlåtandet avgivna reservationen.

Sedan kammararens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen, enligt av herr *Akerman* jämte 17 av kammararens övriga ledamöter före voteringspropositionens godkännande framställd begäran, medelst namnupprop; och befunnos vid omröstningens slut rösterna hava utfallit sålunda:

Ja — 60;

Nej — 52.

Vid omröstningen röstades

ja av herr andre vice talmannen, herrar Trygger, Stendahl, Bagge, Borell, Hammarskjöld, Johan Larsson, Rydberg, Sederholm, Tamm, von Stockenström, friherre Lagerfelt, herrar Karl Gustafsson, Ekman, greve Spens, herrar Johan Bernhard Johansson, Bissmark, Thelin, Johan August Larsson, Erik Anderson, Wijkström, Gunnar Bodin, Roos, Wohlin, Elof Andersson, Forssberg, Alexander Nilsson, Anton Pettersson, Henriksson, von Geijer, Jönsson, Boman, Hallin, Widell, Sundberg, Mellén, Bengtsson, Johan Johansson, Nylander, John Björck, Lundell, Fritiof Gustafson, Ernst Svenson, August Johansson, Julin, Karl Bodin, Lindgren, Gottfrid Karlsson, Ernfors, Bjurström, Per Andersson, Velander, Tjällgren, Frändén, Henrik Andersson, Gabrielsson, Jonsson, Sandström, Lindmark och Bäckström; samt

Om upphävande av den s. k. preventivlagen. (Forts.)

nej av herr förste vice talmannen, herrar Klefbeck, Forssell, Löfgren, Fredrik Ström, Olof Carlsson, Nerman, Branting, Möller, Wahlmark, Lindström, Källman, Wilhelm Björck, Åkerman, Bärge, Viktor Larsson, Oscar Olsson, Pauli, Larsén, Linder, Östergren, Jacob Hansson, August Nilsson, Johan Nilsson i Malmö, Hjalmarsson, Alfred Andersson, Lindblad, Rosén, Sigfrid Hansson, Holmgren, Björnsson, Sandegård, Torsten Ström, Strömberg, Bergman, Schlyter, Sandén, Hellberg, Örne, Åkerberg, Petrén, Åström, Carl Eriksson, Norling, Granath, Carl Carlsson, Lindhagen, Walles, Vennerström, Nils Andersson, Asplund och Karl Johanson.

Herrar David Pettersson, Johansson-Dahr, Thorén och Kvarnzelius förklarade sig avstå från att rösta.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 18, i anledning av väckt motion angående avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet och begäran om en ny bevisningslag.

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 213, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville 1) avstyrka regeringen att, utan avvaktan å det slutliga förslaget till processlagstiftning, förbereda en partiell reform av åklagarväsendet med de därav följande, särskilt i dessa tider, betungande omkostnaderna, 2) hos regeringen däremot begära att, i den nu under mer än ett halvt sekel äventyrade rättssäkerhetens intresse, omsider såsom partiell reform framlades en ny bevisningslag.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet av angivna orsaker hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr Lindhagen: Ja, herr talman, med behandlingen av utskottsbetänkandena nr 18 och 19 föreligger slutscenen i ett långt bemödande att gagna den rättssökande allmänheten. Under det långdragna arbetet med rättegångsreformen har från regeringar och motioner ett snabbt, partiellt genomförande av en bevisningslag krävts i rättssäkerhetens intresse. Dessa bemödanden ha fallit till föga. Arbetet med rättegångsreformen har uppburits mera av juridisk spekulaton än av medkänsla med den rättssökande allmänheten och allra minst den mindre bemedlade. I min motion ha satts mot varandra intresset för en partiell reform av åklagarväsendet och en partiell reform genom en ny bevisningslag. Jag gjorde det med flit för att därigenom få belägg på, hur vi här tänka mindre på den rättssökande allmänheten och mera på den juridiska spekulatonen, hur vi nu alltmer bli slavar under auktoriteter, skapade av författningarna, således ett expertväsende även uppe på höjderna, som borde reformeras lika väl som expertväsendet inför domstolarna. Utskottets betänkande om dessa två motsättningar är en blixtbelysning över hur bedröfligt denna sak behandlats och behandlas fortfarande.

Jag förstår mycket väl, att det inte lönar sig att tala för tämligen tomma bänkar. Det är nu frukostrast, gudbevars. Men även om de voro fullsatta, vore det lönlöst att söka övertyga en församling, som förklarligt nog är obekant med eller ointresserad av ämnet och därför kommer att följa auktoriteterna.

Här står det någonstans i utskottets betänkande såvitt rör *åklagarväsendet*, att åklagarna icke vore fullt kompetenta att med den nuvarande ordningen utöva sin verksamhet. Jag undrar: finns det någon verksamhet, där vi äro

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.) fullt kompetenta? När utskottet och även riksdagen nu går att fälla ett sådant uttalande om åklagarna, vill jag fråga: huru många av oss i riksdagen äro kompetenta att fälla ett sådant omdöme? Det finns ingen kompetens utan endast auktoritativ anslutning i frågor, som man icke behärskar, och sedan utges det som omdömen av riksdagen, vilket icke heller är riktigt. Det är en expertis både där uppe och i riksdagen, som borde avskaffas på något sätt, om man kunde det, men det finns väl ingen metod att göra det.

Justitieminister Schlyter är frånvarande, finner jag, och kan således ej svara på en interpellation till honom. Det visar också, synes mig, att det är byråkratisk ruljans, som det är fråga om, och icke medkänsla med folket. Det är en plutokratisk rättegångsreform, vi stå inför — den europeiska, plutokratiska rättegångsreformen, initierad från professorer, departement och de stora advokatbyråerna. Folket har ej begärt den någonsin under de mer än hundra år, som denna reform organiserats. Man har inte haft någon kännning av att den skulle göra det i någon mån bättre för folket. Snarare tvärtom i åtskilligt. När det skall organiseras än mer dyra advokatförhandlingar, förstår man, att detta icke är någonting, som angår de meniga utan endast de stora, som ha sitt på det torra. Där följer man den strömning, som råder inom den egna miljön.

Om jag då först börjar med frågan om partiella reformer under avvaktan på den slutliga rättegångsreformen, finner man en böljegang fram och tillbaka bland de ledande myndigheterna utan fasta grundsatser. Det efterlysta betänkandet om idéerna för en rättegångsreform kom på riksdagens bord 1931, och då skulle riksdagen uppdraga huvudgrunderna för en rättegångsreform. Det förklarades också i propositionen, att åklagarväsendets reformering stod i förgrunden bland de förslag, som borde upptagas till slutlig behandling före den nya rättegångsreformens genomförande. Den hörde således till de där oundgängliga partiella rättegångsreformerna, hette det då. Sedan kom särskilda utskottet av 1931 och sade: »Åklagarmyndigheterna äro ej alltid vuxna dem åvilande uppgifter, och behovet av en förbättrad åklagarorganisation bleve än starkare efter genomförandet av ett på moderna principer grundat brottmålsförfarande. Med hänsyn härtill syntes det angeläget, att en reform av åklagarväsendet snarast möjligt komme till stånd. Rörande riktlinjerna för detta reformarbete kunde utskottet emellertid icke uttala sig.»

Således, där möter ett understrykande i allmänna och svävande ordalag av att detta förslag borde komma före den nya rättegångsreformens genomförande.

Nu har åklagarväsendets reformering emellertid upptagits till behandling. Justitieministern framhöll den 30 september 1932 till statsrådsprotokollet vilka *partiella* förberedande reformer borde genomföras. Däri ingick även en omläggning av åklagarväsendet, varom åtskillig utredning var igångsatt och ytterligare planerad. Sedan justitieministern i statsrådet den 30 september 1932 berört nämnda och andra partiella reformer, har Kungl. Maj:t bemyndigat honom att tillkalla särskilda sakkunniga att inom departementet deltaga i utredningar angående partiella reformer på rättegångsväsendets område, och en hovrättsassessor har bemyndigats att vara behjälplig med detta förhåvande.

Alltså, 1931 års proposition ansåg, att denna reform av åklagarväsendet skall komma före den slutliga rättegångsreformen. Särskilda utskottet underströk det också i sitt i allmänna talesätt utformade betänkande, och riksdagen antog detta. Justitieministern har till åttlydnad av detta auktoritativa principuttalande satt i gång en utredning av nämnda och en del andra partiella reformer. Det tillkallas sakkunniga för att taga hand om dessa s. k. partiella reformer. Bland dessa uppräknas däremot icke behovet av en ny bevisningslag

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
— eller åtminstone de oundgängligaste delarna av densamma — som varit föremål för oavsläppta bemödanden ända sedan 1884 såsom en nödvändig partiell reform.

I motionen har jag tillåtit mig att konfrontera denna justitieministerns beredskap att åstadkomma en partiell reform i förväg av åklagarväsendet, men icke någon sådan reform av bevisningslagen. Och vilket som är svårast att genomföra, det lämnar jag därhän. En förbättring av åklagarväsendet tarvar dock åtskilligt öfver en miljon kronor i årsutgifter, och är justitieministern, frågar jag i den motion jag vid detta tillfälle väckt, beredd att före rättgångsreformens avgörande nu föreslå riksdagen denna ökade årliga utgift?

Nu säger utskottet, att »vad först angår *åklagareväsendet* finner utskottet uteslutet, att riksdagen skulle, såsom motionären hemställt, avstyrka regeringen att utan avvaktan å det slutliga förslaget till processlagstiftning förbereda en partiell reform av åklagareväsendet». Är det en bakläxa till justitieministern, som utskottet här vill komma med? Eller vad menar utskottet? Är det ett bifall till min motion indirekt, fastän det sedan yrkas avslag? Jag har sagt, att frågan kan och bör anstå till den slutliga processlagstiftningen. Nu säger utskottet, att det är uteslutet, att riksdagen skulle avstyrka regeringen att, utan avvaktan å det slutliga förslaget till processlagstiftning, förbereda en partiell reform av åklagareväsendet, något som däremot propositionen sade 1931, som särskilda utskottet sade 1931, som riksdagen sade 1931 och som justitieministern sade den 30 september 1932. Uteslutet, en i varje fall så omtvistlig fråga om åklagarväsendet måste reformeras *partiellt* eller icke.

Förbättringen av åklagarväsendet har icke väckt något uppseende från allmänheten. Vad är det för särskild brådska med detta ämne? Har det blivit för litet folk dömda? Ha de fått för lindriga straff? Eller vad är meningen? Åklagarna själva ha i petitioner försvarat sig. De bestå naturligtvis inte överallt av rutinerat folk, som avlagt juridiska examina. Men har detta lett till sådan kolossal olägenhet, att man inte kan vänta därmed till den slutliga reformen? Även från den högre juridiska administrationens äresäten kan man få höra skeptiska uttalanden om, att det är helt enkelt en kähäst, att åklagarväsendets reformering är en vida mer brådskande angelägenhet än bevisningslagens tillblivelse.

Jag kommer sedan till frågan: när utskottet nu tror sig veta, att den slutliga reformen kommer inom kort, hur skola då alla dessa partiella reformer, som äro uppradade av justitieministern i diktamen till statsrådsprotokollet den 30 september 1932, kunna hinna genomföras partiellt? Och hur skola vederbörande sålunda kunna hinna få även åklagarreformen i hamn före den slutliga reformen, som ju kommer »inom kort»? Det påminner mig om en person, som jag känner och som ofta svarar »jag kommer strax» när man ropar på honom. Men den personen kommer sällan förrän efter lång väntan. Och så är det ju ofta med oss alla. Inte heller törs utskottet, såsom vi nu finna, tala om för oss, vad »inom kort» betyder.

Jag övergår nu till det stora sorgebarnet, till det, som är folkets angelägenhet, nämligen *bevisningslagen*. Här reser sig ett folkligt krav. En reform härvid behöves folket sedan länge, och ändock är det alltmer försummat av byråkratien under årens lopp. Må det förlätas, att jag använder ett så obehärskat uttryck som »byråkrati». Men den som legat i selen snart sagt i en människoålder på grund av erfarenheter som domare av behovet måste påstå, att här är det fråga om en kamp mot byråkratien.

Det har väckts tre propositioner för att få till stånd en partiell reform beträffande bevisningslagen. Det har väckts elva motioner under årens lopp för en sådan partiell lag; av dem får jag erkänna, att nio komma från mig på

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
grund av en femtioårig erfarenhet inom domstolsväsendets alla instanser. Och när det då slutligen lyckades år 1915 att ena alla inom riksdagen, så trampas riksdagens uppfattning ned av processreformsbyråkratien där uppe i deras kommissioner. Är detta fasoner? År 1915, det år då vi äntligen fingo en riksdagsskrivelse till stånd, då jag satt ordförande i lagutskottet, när vi enade utskottet, vi enade kamrarna för första gången och Staaff övergav sitt motstånd i andra kammaren, då trodde man väl, att saken var i hamn. Men det skandalösa sätt, på vilket denna skrivelse sedan behandlats av höga vederbörande, saknar motstycke i lagstiftningsverksamhetens historia här i landet. Det har jag utvecklat i mitt anförande i remissdebatten, och jag behöver här endast återropa detta.

Vad gäller det? För att ta ett exempel: varför skall svenska folket allt sedan 1915 av kommissionerna och justitieministrarna förvägras en omedelbar lagstiftning om *bevisning genom experter*? Den sista kommissionen säger ju själv, att sådan bevisning bör ske, genom att domstolen utser experter och staten betalar dem i förskott, varefter domstolen bestämmer vilken part skall återbetala beloppen. Hur har inte årligen rättssäkerheten avdagatagits, inte minst för svaga och mer obemedlade parter, genom dessa partbeställda och partbetalda expertutlåtanden, opålitligare, ju högre de begärda arvodena varit? Vi hörde härom dagen vilket beskt underkännande herr Örne från denna talarstol gav expertväsendet såsom riksvårdande.

Och vidare: Hur många parter förlora inte årligen sin rätt genom höga vederbörandes i processkommissionerna bojkott mot en omedelbar lagstiftning om *skyldighet för part att i en rättegång tillhandahålla handlingar för uppdagande av sanningen*?

Hur många parter utsugas inte eller förhindras årligen att söka sin rätt genom stadganden och praxis, att *vittnen skola, i den mån de göra det gällande, betalas efter sitt stånd*, vilket i vår tid givetvis betyder att det sker i proportion till vittnenas inkomster enligt deras debetsedlar? Är detta rätts-säkerhet? Och dock är ju vittnesplikten en medborgerlig plikt.

Vilka rättigheter tillspillo givas icke vid många domstolar genom att i civila mål till skillnad från brottmål ej finnes något stadgande om att *ersättning skall skäligen utdömas* även om förlusten ej kan styrkas på öret.

Jag känner till det där, jag har erfarenhet av alla dessa ting, kanske mer än någon annan i riksdagen och mer än de, som sitta i processkommissionerna.

Detta och åtskilligt annat i fråga om oefferrättlighet får fortfarande icke heder och värdighet av att kunna beivras genom partiell lagstiftning, till skillnad från den byråkratiska omtvistliga organisationsruljansen, däri såsom en huvudpunkt ingår att så småningom också underminera rådhusrätternas kollegialitet, trots att riksdagen med bifall till mitt yrkande därom år 1931 förklarade, att tyngdpunkten i reformen skulle läggas till underdomstolarna.

År 1915, då riksdagen skrev, förklarades, att denna sak var väl *ägnad att genomföras utan avvaktan på den stora rättegångsreformen*. Det hade varje år med allt större styrka gjorts gällande, och därför hemställdes om skyndsamt framläggande av en sådan lagstiftning. Det var 1915, och då uppträdde för första gången en enhällig riksdag och ett enhälligt lagutskott. Men vad inträffade? Då processkommissionen talade om dessa frågor i sitt sista betänkande, uppräknades där alla de fall, då frågan förevarit i riksdagen, och så gjordes explikationer och slutsatser av kamrarnas ditintills ständigt stridiga beslut. Men man glömde 1915 års enhälliga skrivelse. Var det beräkning? Jag har hört, att en anlitad expert på detta område yttrat till min sagesman om motionen 1928, att om frågan om en ny bevisningslag löses par-

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
tiellt, då förlorar man det bästa stödet för att driva igenom de mera teoretiska synpunkterna på den nu tillämnade rättegångsreformen. Jag kan dock aldrig tro, att det var beräkning. Men då var det ett slarv över alla gränser, som förmodligen inte förekommit i någon regeringskommittés utredning tidigare.

Och vad inträffade sedan? Jo, det inträffade, att frågan om bevisningslagen låg där död i departementet. Den remitterades inte ens till processkommissionen, förmodligen genom något koteriinflytande bakom kulisserna från dem, som av beräkning inte ville ha den, och snälla justitieministrar, som läto den ligga. På annat sätt kan det inte förklaras. Eller också är även denna försummelse ett kolossalt slarv utan alla gränser, som man tidigare knappast upplevat.

Och så slutligen den 30 december 1922 beslöt Kungl. Maj:t, att denna skrivelse liksom skrivelsen om reform av vittnesersättningarna, som också år 1915 under mitt ordförandeskap i lagutskottet enhälligt tillstyrkts och beslutats av en enhällig riksdag, skulle avföras från vidare handläggning — två saker alltså, som mer än något annat passade för en partiell lagstiftning, som också Kungl. Maj:t i tre propositioner ansett vara ägnade därför. Även riksdagen har uttalat sig därför i alla tider. Ty i början skilde sig kamrarna som sagt endast på en annan punkt, som låg på sidan om själva bevisningslagen, mot vilken ingen hade något att erinra.

Så kom processkommissionen år 1925 med ett fullständigt förslag till rättegångsreform, och däri förekom också åtskilligt om bevisningen. Det framlades emellertid av regeringen därefter inte något förslag om en partiell reform av bevisningsfrågan. Det väcktes därför år 1928 en motion om omedelbart framläggande av en bevisningslag. Den var undertecknad av alla jurister i första kammaren utom av herr Åkerman, som var ordförande i första lagutskottet och förmodligen ansåg det lämpligt, att han höll sig utanför. Bland undertecknarna befann sig också herr Schlyter, som särskilt uppmanade mig att väcka motion därom. Jag svarade, att den motionen redan var skriven, och ville han vara med om att verka för den, så mycket bättre. Han tog då ett exemplar för att samla namn, och jag gick och samlade namn på det andra exemplaret.

Då — år 1928 — var det alltså ännu en synnerligen viktig angelägenhet att åstadkomma en partiell reform. Första lagutskottet ville inte bestrida, att saken kunde ha sina sidor. Men utskottet trodde, att det rådde så olika meningar om saken, och att det gällde så besvärliga och svåra frågor. Det var ju ett allmänt talesätt. Frågan är väl inte svårare än andra frågor. Det fanns ock redan åtskilliga lagförslag utarbetade, efter vilka man kunde ha gått. Ett år hade ock framlagts förslag i riksdagen att *i särskilda lagar utbryta de mest angelägna delarna av en ny bevisningslag*. Utskottet stannade till sist vid den medelvägen, att man borde avvakta det nya principbetänkandet om rättegångsreformen. Första lagutskottet sade nämligen, att detta skulle komma redan nästa år, d. v. s. 1929. Det utlovades sålunda, att det skulle komma »inom kort»! Det kom år 1931. När nu utskottet återigen vinkar med sitt »inom kort», vet man inte med hur många år man skall multiplicera de där tre åren, som blevo tre i stället för ett, för att man skall få ett begrepp om vad utskottet nu menar med »inom kort»! Utskottets betänkande bifölls ljudlöst i kamrarna. Jag låg nämligen sjuk, då utskottets betänkande behandlades i första kammaren. Ingen av de många motionärerna sade något, icke ens Schlyter, som även utan reservation biträtt utskottets hemställan.

Detta blev därför en ytterligare anledning att komma tillbaka år 1929 och

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
interpellationsvis fråga justitieministern vad som menades med lagutskottets försäkran, att principbetänkandet skulle komma »inom kort», d. v. s. redan 1929, vilket det inte gjorde. Då svarade verkligen Schlyter, och det uppstod en vidlyftig debatt mellan oss. Det kom då fram, att lagutskottet år 1928 också imponerats av lagrådets utlåtande över processkommissionens senaste förslag. Därvid hade lagrådet tillåtit sig ha den meningen, att bevisningslagen borde komma på samma gång som den slutliga reformen och att överhuvud allting borde läggas på den slutliga reformen. Man skulle sålunda inte skynda på med några partiella reformer. Denna inställning från lagrådets sida desavuerades ju 1931 av den dåvarande justitieministern och av riksdagen, som uttalade, att vi skola ha hela rader av partiella reformer, bl. a. om åklagarväsendet, men naturligtvis inte om det, som låg närmast till hands, nämligen bevisningslagen.

Vid interpellationsdebatten 1929 förklarade Schlyter, att han blivit omvänd, genom att lagrådet förordat, att det hela skulle skjutas upp till den slutliga reformen. Han sade inte, att han tyckte, att lagrådets skäl voro riktiga, men han sade, att inför en sådan auktoritet kan man inte komma någon vart, och därför får man böja sig. För övrigt gav han lagrådet det betyget, att det var en *klippa* i den blivande rättegångsreformen, på vilket jag svarade, att jag för min del funnit, att ingenting satt hela reformen på ett sådant *gungfly* som detta lagrådsbetänkande. Så olika kunna meningarna vara. Mitt utlåtande var emellertid inte auktoritativt, men det var Schlyters uttryck om klippan, och däri ligger skillnaden. Men varför skola fyra personer, som i tur och ordning kallas in i lagrådet och yttra en mening om ett sådant här lagförslag, varför skola de bli »en klippa», till skillnad från andra vilka ha lika gott omdöme och ändå större erfarenhet än de ledamöter, som då sutto i lagrådet? Bara därför att det är ett *lagråd* betraktar man det som en ofrånkomlig auktoritet, en expert — en expert som bör avskaffas, enligt min mening, när den har sådana ödesdigra verkningar på lagstiftningen. Därför var det en tidsperiod, då motioner om lagrådets avskaffande väcktes. Det visade sig nämligen, att lagrådet merendels liksom övriga »vederbörande ämbetsverk» oftast var ett ständigt auktoritativt hinder i den sociala jordlagstiftningen, vars mentalitet den högre juridiken ej anammade. Men nog har lagrådet varit en »klippa» för ett negativt och konservativt åskådningssätt!

Det var alltså en allvarlig risk, sade lagrådet i det yttrande det avgivit, att överhuvud taget inlåta sig på provisoriska eller partiella lagar. Efteråt sade justitieminister Gärde i sin proposition år 1931, att processreformen huvudsakligen borde taga sikte på förfarandet, och därest reformen på detta sätt begränsades, vore det tydligt, att ett successivt genomförande av densamma icke vore möjligt. Men han sade å andra sidan i annat sammanhang, att man skall inlåta sig också på successiva reformer.

Främst ville departementschefen emellertid erinra om det så gott som oskiljaktiga samband, som bestode mellan bevisningen och en på muntlighet, koncentration och omedelbarhet grundad förhandlingsordning. Att åklagarväsendet skulle omorganiseras och att det skulle beviljas pengar för detta ändamål genom en partiell lagstiftning, det ansåg han lämpligt, men att göra en partiell reform beträffande bevisningslagen var inte lämpligt, ty det hade ett organiskt sammanhang med den stora reformen. Och dock ha under frågans föregående historia regeringar och riksdagar förmenat, att det inte finns något sådant sammanhang. Och jag förstår mycket väl att statsrådets berörda uppfattning var en konstruktion. Ty om någonting kan lagstiftas, som kan komma till nytta för det nuvarande släktet, medan man väntar på den blivande rättegångsreformen, så är det när det gäller bevisningslagen, när det

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
gäller möjligheten att få fram sanningen och att hjälpa den svagare och fattigare parten med slika bemödanden.

Vi se ju också, hur bra det går att göra partiella reformer på andra delar av lagstiftningens område. Ärvdabalken och giftermålsbalken reformeras bägge på det sättet. Man tar ett kapitel i sänder och fogar sedan in det i den gemensamma lagen. Och är det då någonting, som gnisslar i bryggorna mellan kapitlen, ordnas det genom det sista lagförslaget, som framlägges. Så kan det också gå för sig här. Men ingen har inlåtit sig på eller talat om den rättssökande allmänhetens behov, när det gäller detta område, utan det glider man över såsom en frågan ovidkommande sak. Ingen beklagar den rättssökande allmänheten; den obemedlade allmänhetens intressen finnas icke beaktade i något av dessa höga betänkanden. Man kunde väl åtminstone fälla en tår över att man måste vidhålla en orättfärdig negativism. Men det sker inte, vilket visar att det här endast är fråga om byråkratiska inställningar och inte om några bemödanden att hjälpa folket och allra minst att främja den berömda »rättssäkerheten».

När i fråga om bevisningslagen, till skillnad från åklagarväsendet, statsrådet och propositionen sagt, att en bevisningslag inte är möjlig att genomföra partiellt, skyndar sig lagutskottet — alldeles som det gjorde motsatsen, när det gällde åklagarreformen — att förklara, att ett successivt genomförande inte är möjligt. Hur vet utskottet det så där auktoritativt? Jag förstår och vet, att det är möjligt, och därför röstar jag nu emot utskottet.

De betydande svårigheterna talas det också om, vilka dock inte äro mera betydande i fråga om åklagarväsendets organisation. Jag förstår och vet, att det är lätt, särskilt i de mest trängande delarna. Därtill kommer, att denna lagstiftning inte heller kostar pengar. Det är bara sanningens makt, som det gäller, och den får man gratis utan några anslag.

Den 30 september 1932 uppdrogs emellertid, som sagt, åt en processberedning att syssla med dessa saker. I samband därmed betonade chefen för justitiedepartementet, att det vore av vikt, att de personer, som voro sysselsatta med den allmänna processreformens utarbetande, inte stördes i sitt arbete och fördröjdes genom att deltaga i utredningar angående partiella reformer på rättegångsväsendets område. Och detta tror jag är riktigt. Därför har det också tillsatts extra beredningar för den rad av partiella reformer, som till en överraskande myckenhet finnas uppräknade i statsrådsprotokollet av den 30 september 1932.

Så få vi nu om detta senare arbete veta av första lagutskottet, att i en bilaga till statsverkspropositionen i år meddelar processlagberedningen, att densamma »under år 1932 varit sysselsatt med utarbetandet av preliminära förslag till lagbestämmelser angående förfarandet vid underrätt i tvistemål och i brottmål samt bevisningen, ävensom att förslag föreläge till bestämmelser om part, stämning, förberedelse, huvudförhandling, parts utevaro, bevisning i allmänhet, vittne, sakkunnig, syn, skriftliga bevis, förhör med part under straffansvar, bevisning till framtida säkerhet, rätt till åtal samt den misstänkte eller tilltalade och hans försvar.»

Där finnes ju ett förslag färdigt. Varför inte lägga fram det redan vid denna riksdag och tidigare till och med än de partiella reformerna av åklagarväsendet? Nej, det gör man inte, ty den förra reformen hjälper allmänheten.

Utskottet har som sagt i denna hopplösa sak inte kunnat skriva mer än tre rader — tre rader och två ord är det för att vara rättvis — om åklagarväsendet, men så står det: »Beträffande kravet på en ny bevisningslag komma, enligt vad nu kan anses visst, fullständiga förslag till en allmän rättegångs-

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.) reform att inom kort föreläggas riksdagen. Det torde vid sådant förhållande saknas anledning att ånyo taga under övervägande, huruvida en särskild lag om bevisning lämpligen skulle kunna genomföras före rättegångsreformen i övrigt.» Bakom detta skymtar ju en viss sympati för de gamla bemödandena att såsom partiell reform genomföra en ny bevisningslag. Härifrån tar utskottet inte avstånd i form men så mycket kraftigare i sak. Och det förra kunde väl utskottet inte rimligen underlåta efter de många auktoritativa bemödanden, som gjorts för att visa, att denna reform går för sig, och med den vetenskap om dess behövlighet för folket, som man ändå, om man går till rätta med sig själv, måste äga genom de erfarenheter, som varje domare haft. Vilka orättvisor, vilka rättsförluster för den stora allmänheten, i all synnerhet för den mindre bemedlade allmänheten, ha inte statsmakterna under detta halva sekel, då man stritt om denna detalj i folkets liv, låtit svenska folket få undergå, detta folk, för vilket de i alla fall skulle vara en far och en välgörare!

»Inom kort!» Jag frågar hopplöst återigen: vad menas med det? Det står i betänkandet, att av vad processlagberedningen nu sysselsätter sig med är färdigt väsentligen endast det, som gäller bevisningen. Det övriga är den sysselsatt med, nämligen förfarandet vid underrätter, men det gäller också förfarandet vid hovrätter och högsta domstolen, som hör till den allmänna rättegångsreformen. Kan detta bli färdigt »inom kort»? Då utskottet förut säger, att den partiella reformen av åklagarväsendet skall komma först, och sedan säger, att inom kort skall den stora reformen föreläggas, får jag be utskottet förklara denna kullerbytta, jag åberopar också, att det år 1928 hette, att det skulle komma ett principbetänkande följande år, men det kom först 1931. Man kan inte undra på att det dröjde, ty det är en omfattande och svår sak, och jag uttalar intet klander för att det dröjde utan mot att man inte ville bland de partiella reformerna upptaga det viktigaste.

Det stod i första *lagutskottets utlåtande 1928*, att det syntes utskottet på grund av vissa förhållanden kunna antagas, att Kungl. Maj:t redan nästföljande år skulle lämna riksdagen tillfälle att fatta beslut om sättet för reformarbetets fullföljande. Om därvid de partiella reformernas väg funnes böra beträdas, syntes det utskottet kunna tagas för givet, *att en av de första frågor, som gjordes till föremål för undersökning, bleve bevisningen*. Det var ett ampelt erkännande, men nu i år säger utskottet, att vi skola ha en partiell reform av åklagarväsendet men inte av bevisningen. För att den sistnämnda reformen skall undvikas säger utskottet, att den allmänna rättegångsreformen kommer inom kort, men för att den förra partiella reformen skall kunna medhinnas, kommer den inte inom kort, ty därtill behövas kanske år.

Jag ber, herr talman, för formens skull få yrka, att de tämligen tomma lunchbänkarna — ty det är ju lika bra, om bänkarna votera, herr talman, eftersom det är de, som avgöra, och inte de, som sitta på dem — behagade bifalla första momentet i min motion om att reformen av åklagarväsendet skall framläggas — naturligtvis bör den beredas tidigare — först i sammanhang med den allmänna rättegångsreformen, men att däremot förslaget till en ny bevisningslag, som till på köpet redan ligger färdigt däruppe på höjderna, skall framläggas såsom en partiell reform.

Med andra ord, jag hemställer om bifall till min motions yrkanden under 1) och 2), och särskilda propositioner på de båda punkterna, herr talman, också för formens skull.

Herr Åkerman: Herr talman! I motsats till den föregående ärade talaren skall jag fatta mig mycket kort.

Jag förstår så väl, att herr Lindhagen skall vara missnöjd och kanske för-

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.) grymmad över det öde, som hans reformplaner rönt. Han har ju i så många år strävat för denna reform, och det är ju ganska naturligt, att han då känner sig bedrövad över frågans nuvarande läge. Han bad ju också i sitt anförande om ursäkt för att han använde så starka ord. Det tycker jag är alldeles onödigt, ty det är rätt naturligt och för resten ganska behagligt att träffa en människa, som kan bli litet arg — det tycker jag inte skadar ibland. Men det är en sak för sig. Jag tycker i alla fall, att herr Lindhagen skulle kunna förstå, att han nu ändå är för sent ute. Det måste väl varje praktisk människa säga.

Han har i sitt anförande ägnat särskild omsorg åt frågan om åklagarväsendet, men därvidlag vill jag göra honom uppmärksam på att vi ha svarat just med hans egna ord i motionen, där han begär att riksdagen skulle avstyrka regringen att förbereda en partiell reform av åklagarväsendet. Det är väl någonting hittills okänt, att riksdagen avstyrker regeringen att förbereda en reform, som regeringens redan på grund av riksdagens beslut har igångsatt. Den ärade motionären tycker, att vi »stå på huvudet och slå kulterbyttor», när vi citera hans egna ord.

Vad bevisningslagen beträffar, är det ju med den som med det andra. Att nu begära, att den frågan skall lösryckas från det övriga, tror jag inte är rimligt.

Men det tjänar ju ingenting till att diskutera den här saken nu, ty jag tror ändå, att alla utom herr Lindhagen ha klart för sig, att det nu inte kan gå an att göra något annat än att avvakta den stora rättegångsreformens framläggande. Jag hoppas, att herr Lindhagens krafter skola räcka till dess, så att han får tillfälle pröva och eventuellt bekämpa det förslag, som kommer. Men att nu på detta sena stadium rycka loss denna partiella reform tycker jag inte är välbetänkt — det måste min gamle vän Lindhagen förlåta mig, att jag anser.

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr Lindhagen: Aldrig trodde jag, att min värderade vän ordföranden i första lagutskottet skulle kunna vara till den grad formell och inte kunna läsa rätt.

Justitieministern herr Schlyter förklarade i sin berörda diktamen till stadsrådsprotokollet, att bland de partiella reformerna skulle igångsättas ett förberedande arbete på en *partiell reform* av åklagareväsendet, och därför skrev jag i motionen »avstyrka regeringen att, utan avvaktan å det slutliga förslaget till processlagstiftning, förbereda en *partiell reform*» etc. Det är ordet »förbereda», som Åkerman fäst sig så vid. Men vad jag yrkat är, att man inte skulle förbereda en *partiell reform*, men däremot gå väl ingen emot *en reform i sammanhang med den slutliga rättegångsreformen*. Och i den motivering, som jag lämnat i mitt remissdebattsanförande, vilket åberopats, förklaras ju uttryckligen, att vad jag finner olämpligt är, att man förbereder en *partiell reform* av åklagareväsendet och föreslår att en sådan skall uppskjutas till den stora rättegångsreformen, i all synnerhet som denna partiella reform skulle kosta oss mer än 1 miljon kronor ytterligare om året, som inte passar i dessa tider, vilket jag också sagt.

När nu en proposition meddelar, att man tänker göra en partiell reform av åklagareväsendet men inte av bevisningslagen, betyder det väl inte, att jag är för sent ute, utan att propositionen är efter sin tid eller har råkat på något sätt att misstaga sig, om jag nu skall vara mycket human i uttryckssätten, som herr Åkerman ansåg, att man egentligen borde vara, fastän han i detta fall gjorde ett undantag för mig.

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)

Då vidare propositionen säger, att många partiella reformer komma att föreslås men däri ej ingår bevisningslagen, är det väl ej för sent för en motionär att önska, att riksdagen skall uttala sig för ett motsatt tillvägagångssätt, nämligen för en partiell reform av bevisningslagen men inte av åklagarväsendet.

Är jag för sent ute? Det är jag naturligtvis därför att de däruppe, som privilegierat handha rättegångsreformen, styra helt och hållet. Här har någon annan ej ett jota att säga, man kan inte ens reservera sig. Och inte finnas möjligheter för tillsättning av en parallell beredning vid sidan av den plutokratiska, så att samtidigt med deras förslag skulle kunna läggas fram förslag även till en demokratisk rättegångsreform. Jag hade tänkt motionera om det, i oppositionssyfte, men jag fann, att där var jag verkligen för sent ute.

Vad nu yrkas gäller ju realiteter, som påkalla ett avgörande just nu. Åkerman var nog försiktig att inte besvara frågan till honom: vad menas med »inom kort»? Medan utskottet nu förordat, att en omorganisation av åklagarväsendet för en ökad kostnad av över 1 miljon årligen skall partiellt ske, innan den stora rättegångsreformen framlägges, säger utskottet om förslaget beträffande bevisningslagarna, vartill utskottet uppger förslaget redan ligga färdigt, att därmed bör väntas till den slutliga rättegångsreformen. Men detta säga ni med den beskedliga tuschen, att ni inte vilja förneka, att denna reform kanske är brådskande men att det dröjer så kort tid, innan man får den stora rättegångsreformen. Hur lång tid är detta, herr Åkerman? Jag frågar igen. Det har jag inte fått svar på, den där frasen är bara en avrättningsapparat för en motion, som är obekvämt för de mäktiga, ingenting annat, förefaller det mig.

Herr Klefbeck: Herr talman! Jag ber att få säga ett par ord utöver vad herr ordföranden sade, för att förklara utskottets ställning.

Herr Lindhagens första anförande var till en stor del fyllt av klander mot vad utskott av olika slag gjort sig skyldiga till sedan långliga tider tillbaka. Den frågan föreligger ju inte alls nu, varför jag inte skall svara därpå. Endast en enda punkt vill jag taga upp, nämligen att något utskott vid sin framställning av vad som i ärendet förekommit inte berört herr Lindhagens insats år 1915, då en skrivelse från riksdagen kom till stånd. Herr Lindhagen var ledsn över att det inte blivit intaget i det betänkandet. Men det drabbar ju inte alls vårt utskottsbetänkande, ty vi ha mycket ordentligt redogjort för den saken och framhållit herr Lindhagens insats.

Sedan utgick herr Lindhagen upprepade gånger både i sitt första och andra yttrande ifrån en synpunkt, som jag och jag tror hela utskottet äro honom mycket tacksamma för, den nämligen, att han vill med all iver sörja för folkets bästa. Han tänker på den rättssökande allmänheten, som han säger, och vill tillgodose det fattiga folkets behov. Vi kunna inte nog uppskatta denna hans strävan. Men vi skulle endast vördsamt vilja be honom försöka tro, att samma önskan och strävan hyses även av det förstockade lagutskottet. Därom finns en mycket varm önskan hos oss allesamman, det vågar jag försäkra honom. Men av denna sin varma önskan drives herr Lindhagen till en viss misstanke, att motsatsen är förhållandet både med utskottet och andra, som haft med saken att syssla. Jag kan ju inte svara annat än för oss, men jag tror, att det förhåller sig så, som jag sade för en stund sedan.

Vad sedan hans yrkande beträffar, ha vi inte kunnat gå med på det. En reform av åklagarväsendet har ju varit ett önskemål, som burits fram inom riksdagen upprepade gånger, och att då säga till regeringen, att den skall

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
avbryta sitt arbete på att åstadkomma ett förbättrat åklagarväsen, ha vi inte ansett oss kunna vara med om.

Vad vidare angår bevisningsfrågan vill jag säga, att i fråga om dess reformering äro vi allesamman av samma mening som han. Vad han talar om bevisning genom experter, tillhandahållande av handlingar o. s. v., är alltsamman önskemål, som vi hysa. Då det nu är på det sättet, kände vi — och jag ville gärna hoppas, att herr Lindhagen är ense med oss i det — en stor glädje, när vi fingo oss tillhanda statsverkspropositionen för i år, där vi i andra huvudtiteln fingo, såsom herr Lindhagen nyss redogjort för, svart på vitt på att processlagberedningen just är sysselsatt med utarbetande av preliminära förslag till bland annat bestämmelser, som röra bevisning, bevisning i allmänhet, skriftliga bevis och allt sådant. Vi hoppas därför, att vi inom kort skola få se detta arbete färdigt. Då frågar herr Lindhagen, vad vi mena med »inom kort». Det är klart, att vi inte kunna säga, att det blir färdigt första april eller något sådant, utan vi hoppas, att det skall bli inom kort. (Herr Lindhagen: Inom hur många år?) Jag kan inte närmare svara på den frågan än genom att rikta en annan fråga till herr Lindhagen, och det är följande: vad tror herr Lindhagen, att man skulle vinna i fråga om att befrämja genomförandet av en ny bevisningslag därmed, att vi skriva till regeringen i år igen? Vi skulle skriva till regeringen: Vad snäll och styr om att vi få en ny bevisningslag! Och denna skrivelse när regeringen i den situationen, att man inom departementet just är sysselsatt med att utarbeta förslag i ämnet. På vad sätt skulle då en ny skrivelse, framställd i år, vara ägnad att en endaste minut påskynda frågans lösning? Det är det, som vi inte kunnat fatta, och därför ha vi inte kunnat komma till annat resultat än vi ha gjort.

Herr Lindhagen: Det är synd att opponera mot den senaste vänlige talaren med hans mjuka ord och utläggningar. Jag slåss emellertid inte för att själv bli tillfredsställd på något sätt, utan för *saken*. Det berör mig illa, om saken blir misshandlad.

Nu ha vi i alla fall svart på vitt på att utskottet inte svarat på motionens fråga: vad skall hänskjutas till den slutliga rättegångsreformen och vad skall dessförrinnan ske partiellt? Den senaste talaren undvek totalt att tala om den saken. Det är ju det, som det är fråga om, och detta visar, att utskottet inte har penetrerat saken, utan möjligtvis gått efter auktoriteter och inte velat störa justitieministern i hans senaste uppfattning.

År 1902 hängde det på ett hår i riksdagen, att en bevisningslag, med dess vidgade skydd för rättssäkerheten, i huvudsak gick igenom i riksdagen — även i andra kammaren, som ju höll sig på sin kant, därför att inte nämnden fick ökad befogenhet såsom en kontroll över den större makt, domaren förmenades få genom den dock redan praktiserade fria bevisprövningen. Varför hade försynen ordnat så tråkigt just 1902, att det på ett hår ej gick? Det var väl bra hårt. Annars hade vi under 31 år haft alla dessa förmåner, när det gäller att bringa sanningen i dagen, dessa förmåner för de mindre bemedlade att kunna få fram densamma. Tänk, 31 år! När man nu står här 1933, får man inte ens höra ett beklagande över detta och inte heller någon förklaring. Men nu veta vi, att det där uttrycket »inom kort» endast måste vara ett lättsinnigt tillhugg av utskottet, därför att det tycker det vara bra, om reformen kom inom kort.

Jag skulle gärna vilja fråga en expert — som jag ser närvarande — hur länge han tror det dröjer, innan bland annat den »partiella» reform av åklagarväsendet, som utskottet i förväg förordar, framlägges för riksdagen. Kan-

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
ske icke ens den kan komma inom kort, och det övriga måste då dröja ännu mycket längre. Varför skall utskottet då hugga till med ett sådant uttryck? Ett stort och härligt utskott, som första lagutskottet skall vara, med vida vyer över markerna, kommer med sådana förkortade uttryck, för att kunna göra en konst i själva saken!

Det är inte fråga om någon fri bevisprövning, endast om nya bevisningsmedel, som skulle bli koncentrerade. Den fria bevisprövningen är i praxis sedan länge genomförd, den är ingen nyhet. Jag vidhåller mitt yrkande.

Efter härmed slutad överläggning yttrade herr förste vice talmannen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, att i anledning av vad under överläggningen yrkats propositioner komme att framställas särskilt beträffande utskottets i det nu ifrågavarande utlåtandet gjorde hemställan, i vad den anginge punkten 1 i den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen, och särskilt angående samma hemställan, såvitt rörde punkten 2 i berörda motion.

I fråga om utskottets hemställan i förstnämnda del, fortsatte herr förste vice talmannen, hade yrkats dels att, i enlighet med vad utskottet tillstyrkt, punkten 1 i den av herr Lindhagen väckta motionen icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda, dels ock att kammaren skulle bifalla nämnda punkt i motionen.

Vid sedermera enligt berörda yrkanden gjorda propositioner bifölls det förra yrkandet.

Därefter gjorde herr förste vice talmannen jämligt de yrkanden, som förekommit beträffande utskottets hemställan, såvitt rörde punkten 2 i herr Lindhagens förevarande motion, propositioner, först därpå att, i enlighet med vad utskottet tillstyrkt, ifrågavarande punkt icke skulle till någon riksdagens åtgärd föranleda samt vidare på bifall till nämnda punkt i motionen; och förklarade herr förste vice talmannen, sedan han upprepat den förra propositionen, sig finna densamma vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Lindhagen* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som vill, att, i enlighet med vad första lagutskottet i sitt utlåtande nr 18 tillstyrkt, punkten 2 i den av herr Lindhagen i ämnet väckta motionen icke skall till någon riksdagens åtgärd föranleda, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, bifalles nämnda punkt i motionen.

Sedan kammarens ledamöter intagit sina platser samt voteringspropositionen efter förnyad uppläsning anslagits, verkställdes omröstningen på det sätt, att efter särskilda uppmaningar av herr förste vice talmannen först de ledamöter, som ville rösta för ja-propositionen, och därefter de ledamöter, som ville rösta för nej-propositionen, reste sig från sina platser; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Herr *Lindhagen* erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr talman! Jag tyckte, att jag skulle begära votering för att få en avrundad avslutning på

Ang. avstyrkande av partiell reform av åklagarväsendet m. m. (Forts.)
den kulturutveckling, som ägt rum under 50 år, varunder den rättssökande allmänhetens rättssäkerhet blivit alltmer av statsmakterna på processkommissionernas tillskyndan åsidosatt. År 1915 stod jag som ordförande i lagutskottet såsom segrare i spetsen för ett enhälligt utskott och enhälliga kammare. Därför sade jag nyss till min granne, att nu 1933 kommer jag att bli alldeles ensam, ty i detta fall har jag fullkomligt rätt.

Föredrogs ånyo första lagutskottets utlåtande nr 19, i anledning av väckt *Ang. reglering av ersättningen till vittnen.* motion om reglering genom lag av ersättning till vittnen, då ersättning ej utgår av allmänna medel.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 214, vilken behandlats av första lagutskottet, hade herr *Lindhagen* hemställt, att riksdagen ville hos regeringen påminna om en av riksdagen år 1915 avlåten skrivelse angående ersättning åt vittnen samt förnya riksdagens framställning, huruvida icke lagbestämmelser rörande ersättning åt vittnen i rättegångsmål, i de fall då ersättning icke skulle utgå av allmänna medel, lämpligen borde i de av 1915 års lagutskott angivna avseenden utfärdas.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåtandet på åberopade grunder hemställt, att förevarande motion icke måtte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Herr *Lindhagen*: Herr talman! Här kommer nu en fråga, som också väcktes 1915 och då enhälligt tillstyrktes av lagutskottet och riksdagen. Det gäller en reform av rättegångsbalkens bestämmelser om ersättning till vittnen. Det står nämligen i 17 kap. 5 § rättegångsbalken, att den, som vittne påkallat, skall betala vittnes resekostnad och tärning efter dess värdighet. Sämjas de ej därom, skall domaren lägga dem emellan, som skäligt prövas. Av lagrummets lydelse framgår, att meningen varit att tillerkänna vittne endast rese- och traktamentsersättning. Emellertid har vid domstolarna utbildat sig en praxis att tillerkänna vittne ersättning jämväl för tidsspillan, besvär ävensom andra omkostnader än de ovannämnda, även då ersättningen ej skall på sätt särskilt är stadgat utgå av allmänna medel. Denna praxis grundar sig på uppenbar billighet i många fall.

Däremot gör lagens gammalmodiga uppfattning, att vittne skall ha betalt efter sin värdighet, sig mycket ofta fortfarande gällande på ett sätt, som verkligen icke är upplyftande vare sig för vittnena, parterna eller domstolen. Vid domstolens prövning av vittnesersättningar tages ganska allmänt hänsyn till vittnets rang och i synnerhet förmögenhetsställning. En gammal domstolspraxis är, mångenstädes åtminstone, att ett vittne, vars anspråk blivit bestritt såsom för högt, tillfrågas om beloppet av sin taxering såsom en värdig mätare på vittnets värdighet. Lagens bestämmelse har också verkat demoraliserande på den allmänna uppfattningen i denna fråga. Ett förmöget vittne vet ofta knappast, hur högt han skall uppskatta sitt inställelsebesvär. Att avläggande av vittnesmål är en av lagen påbjuden medborgerlig plikt, har nästan fallit i glömska. En ganska vanlig föreställning är att man, åberopad som vittne, bör tillåta sig att passa på tillfället och göra en liten affär.

Parterna komma vidare på detta sätt att obehörigen betungas. Det drabbar dessutom orättvist, då den, som måste åberopa ett förmöget vittne, får vidkännas en dryg utgift, under det att den, som har turen att kunna åberopa ett fattigt vittne, slipper undan vida billigare.

Parterna bliva också alltmer utan allt skydd mot överdrivna ersättnings-

Ang. reglering av ersättningen till vittnen. (Forts.)

anspråk från vittnen. Det är nämligen sedan länge sed bland sakförarna att ej vid domstolen framställa någon anmärkning mot de av motparten eller av vittnen fordrade ersättningar för inställelse vid domstolen. Det anses ur advokatsynpunkt vara god ton, som man för sitt anseendes skull bör upprätthålla, att utan småaktighet medgiva vad motpartens vittne begär. Rättegångskostnaden ökas på detta sätt avsevärt för parterna, genom att sakförarnes praxis ej lämnar dem tillräcklig frihet att överväga vad vittnet skäligen bör ha och vad huvudmannen kan gå i land med att betala, därest han blir ålagd att i sista hand vidkännas ersättningen.

En välgörande motsättning till detta oeffterrättlighetstillstånd möter i Tyskland, där genom en förordning av 1878 med ändring 1898 bestämts vissa latituder för ersättning åt vittnen och sakkunniga i rättegångsmål. För vållad tidsförlust äger vittne utfå ersättning med ett belopp, växlande mellan 10 pfenige och 1 mark för varje timme. Dylik ersättning bestämmes med hänsyn till den sysselsättning vittnet nödgas försumma genom sin inställelse och utgår för en tid av högst 10 timmar för dag. Personer i mindre lycklig ekonomisk ställning erhålla ovan angivna minimiersättning, även om de genom inställelsen icke förlorat någon arbetsförtjänst. Reseersättning, uppgående där vittnets personliga förhållanden eller yttre omständigheter föranleda användande av transportmedel, till belopp, som innebär skäligen gottgörelse för vittnets därigenom åsamkade kostnader, utgår också. Detta var den huvudsakliga motiveringen i den motion, som väcktes år 1915, då lagutskottet enhälligt anslöt sig till motionen och riksdagen också utan meningsskiljaktighet antog densamma. Sedan skickades saken till justitiedepartementet.

Jag vill tillägga, att 1915 framhöll lagutskottet och sedan också riksdagen, att förevarande spörsmål var av den art, att detsamma ej behövde eller borde uppskjutas i avvaktan på rättegångsreformens slutliga genomförande, och så uppdrog utskottet vissa riktlinjer och hänvisade till, att det tyska systemet också borde prövas.

Här har verkligen tillsatts en beredning av särskilt tillkallade sakkunniga, häradshövdingen C. H. G. Cederschiöld och advokaten H. Almstrand. De avgåvo 1918 ett betänkande med förslag, som ganska mycket närmade sig vad motionen åsyftade. Det var 1918 och då skulle väl ärendet äntligen vara färdigt efter tre års beredning.

Nu skriver första lagutskottet: »Skrivelsen synes icke därutöver uti nu ifrågavarande avseende ha föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd». Den avskrevs i december 1922 lika väl som riksdagens skrivelse om att få en partiell reform genom en bevisningslag. Det är förmodligen återigen processkommissionen, som ligger bakom och inte unnat den rättssökande allmänheten — och i synnerhet den mindre bemedlade delen därav — en hjälp i sina bemedanden, ty man kan ju förstå, vilken oerhörd utgift vittneskostnader kunna föranleda. Många draga sig för att låta det gå till rättegång, då de veta, att dessa kostnader komma att gå ut över dem, och detta i synnerhet om de äro mindre bemedlade. De veta nämligen, att om de såsom vittnen måste höra personer i högre samhällsställning eller som hava större inkomst enligt debetsedlarna eller ha lång resväg, så stiger vittnesersättningen därefter.

Det var år 1922, som skrivelsen avfördes från dagordningen utan att ens formellt ha varit hänskjuten till processkommissionen. Hur kan en regering behandla ett ärende på det sättet under alla dessa år sedan 1915? Jag förmodar, att det legat ett kottoriväsen från processkommissionen bakom och viskat: avför denna riksdagsskrivelse, så äro vi av med detta bekymmer. Så brukar det nämligen gå till, då det är kottorier, som härska i departementen.

Ang. reglering av ersättningen till vittnen. (Forts.)

Processkommissionen har emellertid år 1926 framkommit med ett fullständigt förslag till rättegångsreform och då även berört denna sak. Men förslaget har nu fallit. Vi ha 1931 lagt oss till med ett principbetänkande, och efter detta betänkande skall utarbetas ett nytt förslag, som dock skulle få föregås av »partiella» reformer. Därefter har justitieministern till statsrådsprotokollet den 30 november 1932 uppräknat, vad som borde på förhand *partiellt* beslutas innan den nya rättegångsreformen kommer till stånd, men bland dem är icke upptagen denna fråga lika litet som frågan om en bevisningslag i övrigt, av vilken lag denna fråga utgör en del och en ingalunda oviktig del.

Utskottet säger nu lakoniskt: »Såsom utskottet anför i sitt utlåtande nr 18 innevarande år, kan det nu anses visst, att fullständiga förslag till en allmän rättegångsreform inom kort komma att föreläggas riksdagen. Det torde vid sådant förhållande icke vara lämpligt, att riksdagen nu ånyo gör framställning till Kungl. Maj:t uti förevarande fråga.»

Ett utskottsutlåtande blir så där kort, när man vill förbigå en sak, som inte kan eller bör förbigås på det sättet. Utskottet måste utan angiven grund hugga till med att just *den* frågan förelägges riksdagen »inom kort». Jag frågar utskottets ledamöter, huru alla dessa partiella reformer, som hösten 1932 uppräknades av justitieministern, skulle hinna bli beredda och genomförda tidigare än denna av utskottet för den slutliga reformen utlovade tidsfristen »inom kort». Men att säga, åklagarväsendets omvandling skulle hinna i hamn före tidsfristen »inom kort». Ty utskottet borde förstå, att detta inte kan ske såvida ej även de tillämnade »partiella» reformerna uppskjutas till det slutliga avgörandet. Då skulle man möjligen om alltihop kunna säga »inom kort», ty därmed kan menas 5 eller 10 år; allt droppar i en nations liv.

Jag har i min motion begärt, herr talman, att riksdagen i år skulle ge upprättelse åt riksdagsskrivelsen av år 1915 efter den skymfliga behandling, som densamma under tidernas lopp fått från processkommissionernas vederbörande med oavlåtligt förbiseende av den rättssökande allmänhetens rättssäkerhet. Jag yrkar sålunda bifall till motionen.

Herr Akerman: Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets förslag.

Överläggningen ansågs härmed slutad, varefter enligt de därunder förekomna yrkandena gjordes propositioner, först på bifall till vad utskottet i det under behandling varande utlåtandet hemställt samt vidare på bifall till den i ämnet väckta motionen; och förklarades den förra propositionen, som uppredades, vara med övervägande ja besvarad.

Vid förnyad föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 20, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 1 och 2 §§ i lagen den 9 december 1910 (nr 141, sid. 35) om emeritilöner för präster, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 9, i anledning av väckt motion om viss ändring i 90 § lagen om fattigvården;

nr 10, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag med ytterligare föreskrifter om lindring i arrendevillkoren för vissa arrendatorer av ecklesiastika boställen; samt

nr 11, i anledning av väckt motion angående vissa ändringar i lagen om försäkring för olycksfall i arbete.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogos och bordlades på begäran Kungl. Maj:ts denna dag avlämnade propositioner nr 179 och 180.

Avgåvos och bordlades nedannämnda motioner:

nr 258, av herr *Karlsson, Gottfrid*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående distriktsveterinärväsendet;

nr 259, av herr *Nilsson, Alexander*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående distriktsveterinärväsendet; samt

nr 260, av herr *Ekman*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för borgmästaren Oscar Dahlbäck m. fl. från viss dem i egenskap av magistratsledamöter ådömd ersättningskyldighet till kronan m. m.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 82, till Konungen i anledning av vissa av Kungl. Maj:t i statsverkspropositionen under nionde huvudtiteln gjorda framställningar.

Anmäldes och bordlades

konstitutionsutskottets memorial nr 9, i anledning av kamrarnas remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 151 med förslag till förordning om ersättning för debitering och uppbörd av landstingsmedel m. m.;

statsutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ändrad disposition av medel, anvisade till anskaffning av stabiliseringsanordningar för flygplan;

nr 23, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av avtal mellan kronan och Landskrona stad om försäljning av vissa markområden till staden m. m.;

nr 24, i anledning av Kungl. Maj:ts framställningar angående anslag för ordnande av viss förläggning för samvetsömma värnpliktiga;

nr 25, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående upprivning av bispåret Lövlid—Holmselehamn vid statens järnvägar m. m.; och

nr 26, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående befrielse för förre lokomotivföraren E. L. Lundqvist m. fl. från skyldighet att till statens järnvägar gälda vissa skadestånds- och ersättningsbelopp jämte en i ämnet väckt motion;

bankoutskottets utlåtande och memorial:

nr 16, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående understöd åt efterlevande till vissa vid en flygolycka omkomna befattningshavare; och

nr 17, angående gratifikation åt vaktmästaren Sven Werner Hellborg;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 22, i anledning av väckt motion angående förbud mot saluhållande m. m. av gädda av mindre längd än 40 centimeter;

nr 23, i anledning av väckt motion om utredning angående revision i vissa delar av lagen om enskilda vägar;

nr 24, i anledning av väckta motioner angående beredande av rätt för vägdistrikt att i den allmänna vägunderhållskostnaden inräkna bidrag till underhåll av vissa enskilda vägar m. m.;

nr 25, i anledning av väckta motioner angående utfärdande av föreskrifter om ursprungsbeteckning för importerad fisk;

nr 26, i anledning av väckta motioner om utfärdande av föreskrifter rörande ursprungsbeteckning för importerade lantmanna- och trädgårdsprodukter;

nr 27, i anledning av väckt motion angående vissa synpunkter att beaktas vid utredningen om ny jaktlagstiftning m. m.; och

nr 28, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående nedskrivning av ett S. Holmgren, Vilhelmina, beviljat lån för anordnande av kalktillverkning; samt

första kammarens andra tillfälliga utskotts utlåtande nr 1, i anledning av väckt motion, I: 23, om skyldighet för alla med dragare förspända åkdon att föra ljus eller reflektor.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 2.20 e. m.

In fidem

G. H. Berggren.
